

PARMÁTÓL LOBOSITZIG. SZENT-IVÁNY LÁSZLÓ EZREDES KATONAI PÁLYÁJA

Bevezetés

Bár a XVIII. századi magyarországi katonai karrierek – különösen az évszázad derekáiig – jellemzően a huszársághoz kötődtek, tanulmányom főszereplője lipótszentiváni Szent-Ivány László gyalogostisztként jutott el az ezredesi rendfokozatig a császári-királyi hadseregben. Minden bizonnyal a tábournoki előléptetés sem volt számára elérhetetlen, de lobositzói hősi halála véget vetett pályájának. Szent-Ivány életútja sok más szempontból sem tipikus. Egy német gyalogezredben kezdte karrierjét még az 1730-as évek elején, és különösebb összeköttetések nélkül, tucatnyi hadjáratot végigküzdvé jutott feljebb a ranglétrán.¹ Szent-Ivány ezredes az egyik úttörője a Habsburgok hadseregében katonáskodó karriert befutott magyar köznemeseknek, akik közül a felvidéki származásúak, ellentétben a huszárság felé törekvő többi magyarral, gyakran a gyalogostiszti szolgálatot választották. Ennek több oka is lehetett. A lipóti, szepesi vagy sárosi nemeseknek általában nem jelentett problémát a hadsereg német szolgálati nyelve, továbbá nem derogált számukra a gyalogsági szolgálat, melynek megkezdése, a „felszerelkezés” jóval olcsóbb is volt egy fiatal tiszt számára, mint a lovassági.

Szent-Ivány László pályájával kapcsolatban a magyar gyalogság fejlődésére is rámutathatunk. A császári hadszervezetben a magyar hajdúk és tisztjeik elsősorban a könnyűgyalogság szerepét játszották, mely azonban a török elleni felszabadító háborúk végezetével veszített jelentőségéből. A Rákóczi-szabadságharc fejleményei azt is megmutatták, hogy a hazai gyalogságnak csak alárendelt szerep juthat egy nyugati hadsereggel szemben. Szatmár után a birodalom hadügyének irányítói, így maga Savoyai Eugén természetes módon a magyar hadikultúra állapotának és a hadsereg igényeinek megfelelően a huszár csapatnem fejlesztésére, gyarapítására helyezte a hangsúlyt. A magyar rendi ajánlatot a portális gyalogezredek felszerelésére még 1741-ben is némi gyanakvás és kelletlenség övezte Bécsben.² Többek között Szent-Ivány Lászlóra várt a feladat, hogy ezt a bizal-

¹ A korszak magyar vagy magyarországi tisztai karrierjeivel Zachar József foglalkozott. *Zachar* 2004. Vizsgálata szerint a Mária Terézia és II. József uralma alatt elindult folyamatoknak köszönhetően a hadsereg legfelsőbb állománycsoportjában, a tábournoki karban a magyarok vagy magyar honosok aránya 1790-re már megközelítőleg 15%-os volt, vagyis nagyjából megfelelt a hazai kontingens arányainak a cs. kir. hadseregben. *Zachar* 2004. 278. o. Zachar József másik adata szerint 1683 és 1815 között közel 1300 magyar jutott ezredesi páténs birtokába a császári hadseregben. *Zachar* 2002. 252–253. o. Ez a hatalmas szám korántsem túlzó, ha csak azt vesszük számításba, hogy a sem különösebben befolyásos, sem különösebben vagyonos lipótszentiváni Szent-Ivány családból hárman is ezredesi ranghoz jutottak a XVIII. század derekától a napóleoni háborúk végéig. A XVIII. század vége felé és a napóleoni korszak idején Réfi Attila és Nagy-L. István kutatásai révén a huszárság elitje (*Réfi* 2014.) és egy magyar gyalogezred vizsgálatán keresztül a gyalogostiszti pályafutások jellegzetességei is megragadhatók (*Nagy-L.* 2017.). Remélhetőleg hamarosan az 1787 és 1815 közötti időszak magyar cs. kir. tábournokairól is napvilágot fog látni egy adattár és feldolgozás. Előmunkálatait lásd: *Nagy-L.* 2019.

² *Éble* 1897. 164–167. o.

matlanságot eloszlassa. A hétéves háború nagy csatáit tekintve elmondhatjuk, hogy ezt a feladatot sikeresen végrehajtották. A regularizált magyar gyalogság méltó párja lett a többi császári-királyi ezrednek.

Származása és a katonai pályájának kezdete

A későbbi ezredes 1717 körül született a kisbirtokos lipótszentiváni Szent-Ivány Mihály és Fejérváry Éva gyermekeként³ a család Szent-Ivány Mihálytól származó ágában, aki Zemplén megye alispánja és országgyűlési követe volt 1668 és 1680 között. Más források szerint László atyja Miklós névre hallgatott, édesanyjának (Mihály második feleségének) teljes neve pedig komlóskeresztesi Fejérváry Éva,⁴ mely Sáros vármegyei család később szintén számos jeles katonát (és egy miniszterelnököt, Fejérváry Gézát) adott az országnak.

A későbbi katonai nyilvántartások, mustrajegyzékek sem túlzottan bőbeszédűek és meglehetősen ellentmondásosak a származást illetően. A Szirmay-gyalogezred (később Eszterházy, 1798 és 1918 között a cs. kir., majd cs. és kir. 37. számot viselte) történetében közölt 1743. évi⁵ mustralista szerint Szent-Ivány kapitány származási helye a „Sáros megyei Hanusfalva”.⁶ Az alakulat bécsi Hadilevéltárban őrzött 1750. évi mustralistája szerint az akkor már alezredes Szent-Ivány László a 34. életévében jár, evangélikus vallású, nőtlen, származási helye pedig szintén a Sáros megyei Hanusfalva.⁷ Az Esterházy-ezred 1756 mustrájakor azonban az immáron ezredes és ezredparancsnok származási helyeként viszont már a „magyarországi Szentiván” került feltüntetésre, talán inkább a nemesi előnévre való utalással, mintsem a valós születési hellyel. A mustramester (vagy írnoka) azonban az ezredes életkorában tévedett vaskosat, amikor a negyven felé közeledő, ekkor 24. éve a Habsburg-dinasztiát szolgáló Szent-Ivány Lászlót akkurátusan 48 és ¼ évesnek vette.⁸

A nemes ifjak katonai, katonatiszti pályájának megkezdésében és az előrejutásban nagy szerepe volt a hadseregben már magasabb rangot elért rokonoknak, családi barátoknak. A regimentek élén álló ezredtulajdonosok (általában magasabb rangú tábornokok) gyakorlatilag szabad kezet kaptak az alacsonyabb rangú tisztek kinevezésében, mely tiszti állásokat egyrészt áruba bocsáthatták, másrészt a fiaikat, unokaöccseiket, távolabbi rokonaikat, esetleg klientúráik tagjait vették fel tisztjelöltnek, ily módon indítva el őket a katonatiszti pályán. E nyílt nepotizmusban azonban a kortársak semmiféle kivetnivalót nem találtak. A gyors előrejutás másik útja, a rangvásárlás alighanem meghaladta volna a kisbirtokos sárosi Szent-Iványiak lehetőségeit. Már önmagában az öltözet és a felszerelés előteremtése is komoly terhet rótt a családi kasszára. Egy tiszti rang „bekerülési költsége” más nagyságrendet képviselt, és valószínűleg elérhetetlen volt számukra. Károlyi Ferenc gróf például az általa alapított huszárezredben nem kevesebb, mint 1000 ezüstfo-

³ Veress 1910. 601. o.

⁴ Szluha 2000. 692. o. (XIII. leszámazási tábla)

⁵ Finke 1896. 9. o.

⁶ A Varannótól 23 km-re található Hanusfalvát később Tapolyhanusfalvának nevezték át, hogy megkülönböztessék a szepességi Hanusfalvától. Ma: Hanušovce nad Topľou, Szlovákia.

⁷ ÖStA KA ML IR 37 Kart. Nr. 3367.

⁸ ÖStA KA ML IR 37. Kart. Nr. 3370.

rintot követelhetett egy főhadnagyi kinevezésért 1735-ben.⁹ Egy német ezredben az árak még magasabbak voltak.

Családi kapcsolatot sejtethünk tehát az ifjú Szent-Ivány László katonai pályakezdésében, aki 1732 körül (mindössze 15-16 éves korában) egy sziléziai legénységű, akkor 1719-től gróf Friedrich Heinrich Seckendorf altábornagy (végül tábornagy¹⁰) tulajdonában álló gyalogezred (a későbbi 18. császári-királyi gyalogezred) kötelékébe léphetett. Az ezredtörténet szerint az ifjú magyar nemes, akinek ekkor még katonai rangja sem volt, a zászlósok után egyszemélyes kategóriaként, önkéntesként („voulonteur”) csatlakozott a regimenthez, amikor az az itáliai harcra indult 1733-ban, de a krónika azt is elárulja, hogy Szent-Ivány egyben báró Karl Seckendorf százados (nyilvánvalóan az ezredtulajdonos közeli rokona) sógora is volt.¹¹ A Horánszky-féle családfa szerint azonban László két nőtestvére, Mária és Borbála egy Okolicsányihoz, illetve egy Radvánszkyhoz ment nőül,¹² de egy kortárs, 1743-as kiadású lexikon alapján Karl Seckendorf alezredes egy „Szent-Ivány kisasszonyt” vett nőül, továbbá a genealógia cédula-adatbázis¹³ adatai szerint viszont Szent-Ivány Mihály Plattthy Erzsébettel való első házasságából származott egy Ilona nevű lány, aki 1703-ban született és 1733-ban ment férjhez „báró Seckendorf Károly kapitányhoz”.¹⁴ Hogy hol és miként ismerkedett meg egymással báró Seckendorf és Szent-Ivány Ilona, az meglehetősen rejtélyes, mivel a Seckendorf-ezred ebben az időszakban nem állomásozott ezekben a felvidéki vármegyékben,¹⁵ ami okot adhatott volna ilyen kapcsolatok kialakulására a helyi nemesség és a tisztikar között. Akárhogy is jött létre a frigy, e rokonság révén Szent-Ivány László megkezdhette szolgálatát a hadseregben mint tisztii pályára kijelölt fiatal nemes. Hamarosan egy, a XVIII. században mondhatni megszokott „örökösödési” háború kitörése lehetőséget teremtett számára, hogy gyakorolhassa választott mesterségét.

1733-ban II. Ágost lengyel király halálával ismét kiéleződtek az európai nagyhatalmak közötti feszültségek. A megüresedett trónra ketten is pályáztak. Franciaország támogatását élvezte XV. Lajos apósa, Leszczyński Szaniszló, míg Ágost szász herceg mögött Oroszország és a Habsburgok sorakoztak fel. Bár ezt az 1733 és 1735 között zajló háborút lengyel örökösödési háborúnak szokás nevezni, egyik legfontosabb hadszíntere Itália volt. Franciaország szövetségese a szárd király és egy francia–spanyol expedíciós hadsereg 1733 késő őszen előzönlötték a Milánói Hercegséget. A következő év tavaszán egy negyvenezeres császári sereg kelt át az Alpokon gróf Claude Florimond de Mercy tábornagy parancsnoksága alatt a tartomány visszaszerzésére, soraiban a Seckendorf-ezreddel és az ifjú Szent-Iványval. A visszavonuló francia–spanyol–szárd koalíciós erők de Broglie és Coigny marsallok parancsnoksága alatt Parmánál vetették meg a lábukat, ahol 1734. május 29-én az évszázad egyik legvéresebb, jóllehet mostanra teljesen elfeledett csatájára

⁹ Ságvári 2013. 43. o.

¹⁰ Wrede 1898. 241. o.

¹¹ Treuenfest 1882. 124. o.

¹² Horánszky 1940. (5. tábla)

¹³ Ezt az adatbázist Szent-Ivány Zoltán hozta létre a XIX. század legvégén a Szent-Ivány-nemzetség tagjairól. Jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található a P 1873. 11/b. jelzetten.

¹⁴ MNL MOL P 1873. 11/b. A genealógiai cédula szerint Ilona első házastársa Berzeviczy Miklós tábornok volt, ez azonban téves adat. Szent-Ivány Ilona valószínűleg fordítva, Karl von Seckendorf halála után ment férjhez Berzeviczyhez.

¹⁵ Az ezred 1731 végéig Itáliában, majd 1732-től Belgrádban, illetve egy zászlóalj Budán állomásozott.

került sor. Mercy kíméletlen makacssággal vezette rohamra csapatait az elsáncolt francia–szárd állások ellen, de egy lövés az ő életének is véget vetett, és hat másik császári tábornok is elesett. Bár a Seckendorf-ezredet csak a második lépcsőben, a szélső jobbszárnyon a csata vége felé vetették be, súlyos veszteségeket szenvedett. Elesett az ezredparancsnok, gróf Formentini ezredes, de gyakorlatilag a teljes tisztikar megsebesült vagy hősi halált halt.¹⁶ Szent-Ivány önkéntes valószínűleg nem járt messze attól, hogy katonai pályafutása rögtön a tűzkeresztséggel érjen véget: „Karl Seckendorf százados úr felesége testvérének, Szent-Iványi L[adislaus]-nak, aki a hadjárat alatt önkéntesként a gránátosoknál [az ezred gránátos századában] látott el szolgálatot, átlőtték testét” – ahogy a hivatalos jelentés fogalmaz.¹⁷ – Azonban nagy szerencsével túlélte ezt a sebesülést, bár valószínűleg jó néhány hónapra szolgálatképtelenné vált.

A birodalom számára kudarcos háborút 1735 végén zárta le az előzetes békeszerződés a harcoló felek között. Bécs csak orosz segélycsapatok bevonásával tudta megőrizni pozícióját. Szentpétervár segítségének azonban súlyos ára volt. A kivérzett dunai monarchiának csatlakozni kellett Anna cárnő Törökország elleni hadjáratához, így a császári sereget Itáliából és a Rajna mellől 1736 tavaszán jórészt a Magyar Királyság déli határán vonták össze. Sebéből felgyógyulva Szent-Ivány is visszatért a Seckendorf-ezred kötelékébe, ám a következő nyárig nem történt érdemleges harci cselekmény. A császári főerő Zimony környékén összpontosult. A Seckendorf-ezred, melynek tulajdonosát a császár 1737 áprilisában a török elleni sereg főparancsnokává nevezte ki, nagyrészt Belgrád helyőrségébe nyert beosztást. 1737 januárjában az ezred tisztikarát és az ezredtörzset a származási hely és a szolgálati idő szerint összeírták. Eszerint Szent-Ivány ekkor már zászlósként, az ezredkaplánt és egy alfelesert találjuk. A tisztikarban és a zászlósok között nem meglepő módon az ezredtulajdonos „földijeit”, a frank nemességet, illetve egyéb birodalmi németek domináltak.¹⁸ A néhány nappal későbbi szemle alkalmával, az ifjú zászlóst két tiszttel, egy zászlóssal és 20 legénnyel együtt az ezredparancsnok Szlavóniába küldte toborzó körútra, hogy a kivérzett ezred sorait újoncokkal töltsék fel.¹⁹ Mind a korábbi gránátosoknál folytatott szolgálat, mind ez a toborzási feladat azt sugallja, hogy Szent-Ivány László jó kiállású fiatalembernek számított, és talpraesett, nagy reményekre jogosító tisztjelöltként tekintettek rá előjárói.

Az ezred 1737 nyarán Ludwig Andreas Khevenhüller tábornagy seregtestében részt vett Vidin²⁰ sikertelen ostromában, majd szeptember 27-én Szent-Ivány zászlós minden bizonnyal harcolt a Timok-folyó mentén vívott eldöntetlen ütközetben.

Bár Szent-Ivány László zászlós az 1737. október 22-i mustra alapján számos más tisztársával együtt jelen volt az ezrednél, de betegsége miatt szolgálatképtelenként tartották

¹⁶ *Treuenfest* 1882. 123–124. o.

¹⁷ A Seckendorf-ezred veszteségjelentése a parmai csatáról: ÖStA KA AFA 1734-13-78a.; *Treuenfest* 1882. 124. o.

¹⁸ Specification... Belgrád, 1737. január 12. ÖStA KA AFA 1737. Türkenkrieg, 1737-13-198/u/2.

¹⁹ A Seckendorf-ezred állománytáblája, Belgrád, 1737. január 13. ÖStA KA AFA 1737. Türkenkrieg, 1737-13-198/u.

²⁰ Ма Видин, Bulgária.

nyilván.²¹ Az ezredtörténet szerint a Seckendorf-regiment 1737/38 telén Erdélyben volt beszállásolva.

A következő év nem sok dicsőséget hozott a császári fegyvereknek. A bánsági hadjáratban 1738 nyarán az ezred részt vett a kornyai (július 4–5.) és a mehádiai (július 15.) ütközetben, de a tartományt nem sikerült megvédeni, és áldozatul esett a török portyáknak.²²

A családtörténeti feljegyzés szerint Szent-Ivány 1738 augusztusában a katonai bíróság tagjaként részt vett abban az eljárásban, amely Piccolomini ezredes ellen indult, aki feladta a mehádiai sáncokat a törököknek. Bár valóban folyt ilyen vizsgálat,²³ nem találtuk meg ezen értesülés, vagyis Szent-Ivány közreműködését bizonyító adat forrását.

1739 nyarán a hadműveletek súlypontja ismét a szerbiai hadszíntérré tevődött át. Határozatlansága és kudarcai miatt az ezredtulajdonost, Seckendorf tábornagyot leváltották a sereg éléről, Bécsbe rendelték, hadbírósnak elé állították és bebörtönözték. Utódja, Olivier Wallis tábornagy sem járt több sikerrel. A zimonyi táborban összevont főszereg, benne a Seckendorf-ezred és az időközben hadnaggyá avanzsált Szent-Ivány László 1739. július 22-én előrenyomult a Duna mentén, hogy szétverjen egy kisebb török csapatot, amit Wallis a nagyvezéri főszereg elővédjének vélt. Grockánál azonban a keskeny völgyben a törökök csapdát állítottak a császáriaknak. A grockai ütközetben a nehéz terepen a Habsburg haderő nem tudta érvényesíteni harcászati fölényét, és a kaotikus harcban óriási veszteséget szenvedett. A csatáról készült hivatalos jelentés viszont megemlíti Szent-Ivány hadnagyot, aki valószínűleg az ezredlővegeket vezényelte.²⁴ A fiatal tiszt ezúttal is balszerencsés volt, de nem sérült meg. A császári gyalogság hely híján nem tudott szétbontakozni és beavatkozni az ütközetbe, mindössze a két ezred néhány százada került tűzbe, köztük éppen a Seckendorf-regiment.

Szolgálat az osztrák örökösödési és sziléziai háborúk alatt. A karrier felívelése

A birodalom sikertelen török háborúját nagy területi veszteségekkel járó béke követte 1739 szeptemberében. A következő évben azonban olyan esemény következett be, amely egyenesen a Habsburg Monarchia létét veszélyeztette. 1740. október 20-án váratlanul elhunyt VI. (III.) Károly császár és magyar király. Bár a dinasztia leányági örökösödésének elismerését nemzetközi szerződésekkel bátyázta körbe, leányának, Mária Terézia főhercegnőnek uralkodási jogát az osztrák–cseh tartományok felett fegyverrel kellett megvédenie a bajorokkal, szászokkal, majd a Sziléziára támadó porosz II. Friggyessel szemben. A hamarosan kirobbanó osztrák örökösödési háborúban a Seckendorf-ezred a Bánátból Szegeden, a Kiskunságon, Pesten, Győrön, Mosonon, Ausztrián és Morvaországon keresztül a Prága ellen nyomuló bajor–szász és az őket támogató francia segélyhadak ellen vonult. Az ezred két zászlóaljja Georg Christian Lobkowitz herceg, tábornagy hadtestébe került beosztásra, azonban Szent-Ivány hadnagy a túlnyomórészt kiképzetlen és felszereléslen újoncokból álló harmadik zászlóaljjal besorozult a bajor–szász–francia szövetségesek által körülvárt Prágába. A város védművei nagyon

²¹ Standes und Dienst Tabella. ÖStA KA AFA 1737. Türkenkrieg, Supplement 1737-12-9.

²² *Treuenfest* 1882. 135–137. o.

²³ ÖStA KA AFA 1738. Türkenkrieg, 1738-10-69. (488. Kart.)

²⁴ „H[err] lieut[nant] Szent-Ivány hingegen bey denen Stücken comandirt.” Jelentés az ütközetéről: Mirava, 1739. július 25. ÖStA KA AFA Türkenkrieg. 1737-7-26.

rossz állapotban voltak és az őrség is igen csekély számú és gyenge harcértékű csapatokkal volt feltöltve, ezért a bajor–francia erők az 1741. november 25-éről 26-ára virradó éjszaka egyetlen rohammal elfoglalták a Cseh Királyság fővárosát. Az őrséget részben a bajorok, részben a franciák ejtették hadifogságba. Szent-Ivány László öt tisztársával és 438 katonával francia fogságba esett.²⁵ A császáriak ellentámadása miatt azonban a szövetségesek beszorultak Prágába, és az ostromlókából hamarosan ostromlottak lettek. Szent-Ivány számára ez a balszerencse a lehető legrosszabbkor történt, hiszen előmenetele ekkor meglódulhatott volna.

Magyarországon Mária Teréziát a rendek nemhogy elismerték királynőjüknek, de az országgyűlésen az 1741 évi 63. törvénycikk értelmében önkéntes segítségül a nemesség személyes felkelését és a nádori porták alapján kivetett 21 622 újoncot ajánlották meg. Ebből a kontingensből hat új „magyar nemzeti gyalogezredet” kellett megszervezni, melyek fokozatosan a Habsburg Monarchia véderejének szerves részévé váltak, jelentősen megnövelve a Magyar Királyság szerepvállalását a császári-királyi hadseregben. Szent-Ivány hadnagy pályafutása újabb fordulatot vehetett volna az új gyalogezredek létrejöttével, melyeknek tisztikarát igyekeztek magyar nemesekkel feltölteni. Ezek egy részét a vármegyék jelölték, másokat pedig – elsősorban magyar tisztetekt²⁶ – a többi ezredből vezényelt át a Haditanács.²⁷ Az újonnan felállítandó negyedik gyalogezred (*Legia Quinta*) gróf Szirmay Tamás ezredes parancsnoksága alá került, és mai földrajzi fogalmaink szerint a Felvidék középső és északkeleti részéről, illetve az Alföld északi részéről verbuválódott.²⁸ Szent-Ivány hamarosan levélben jelezte Szirmaynak igényét egy kapitányi helyre, levelezésüket azonban megszakította a hadnagy hadifogsága. Mivel a franciák a kor szokásainak megfelelően kiengedték „parolára,” Szent-Ivány 1742. január 20-án a csehországi Iglóból²⁹ erősítette meg kérelmét és várt mielőbbi választ Szirmay ezredestől, „mert itten el hadni és oda [Magyarországra] hijába menni nagy károm essik”.³⁰ Szirmay válasza minden bizonnyal pozitív volt, mert az 1742 decemberében a Csehországon keresztül Felső-Pfalzba vezényelt ezredről felvett mustra szerint az előírt húsz kompániával a hadszíntérre vonuló ezred rangsorban 11. századát Szent-Ivány László kapitány vezényelte, akit (az egykori Seckendorf-) a Marschall-ezredből 1742 áprilisában, századosi rangban „a magyar gyalogsághoz” vezényeltek szolgálattételre.³¹ Ha az egykori Seckendorf-ezredben (melynek tulajdonosa ekkor a bajor választó haderejét vezényelte egykori bajtársai ellen) Szent-Ivány esetleg idegenül érezte magát, akkor ez az érzés a Szirmay-ezredben alighanem elmúlt. Az ezredtörténetben közölt mustra³² alapján a regiment tisztikara egy-két kivételtől eltekintve magyarokból, még hozzá felvidéki megyékből szár-

²⁵ *Treuenfest* 1882. 147–149. o.

²⁶ Az ezredparancsnokokat és törzstiszteket természetesen a Haditanács nevezte ki. *Alexich* 1891. 116. o.

²⁷ A császári-királyi Udvari Haditanácsot a továbbiakban röviden Haditanácsnak nevezem.

²⁸ Kiskun kerület, Heves, Borsod, Torna, Abaúj, Zemplén, Sáros, Gömör, Szepes vármegyék, illetve Kassa, Nagybánya, Felsőbánya, Eperjes, Bártfa, Szepes, Lőcse és Késmárk városok tartoztak a Szirmay-ezred kiegészítési területéhez. *Finke* 1896. 9. o.

²⁹ Ma Jihlava, Csehország.

³⁰ Szent-Ivány László hadnagy sajátkezű magyar nyelvű levele Szirmay Tamás ezredesnek. MNL MOL Szirmay-levéltár, P 1844. 374. tétel, 207–208. fol.

³¹ Lieut[enant] Ladislaus von Zsentiwani [sic!] ult [imo mense] April zu der Ung [arischen] Inf[anterie] als Haub[mann] abgang. ÖStA KA ML IR 18 Kart. Nr. 1399.

³² Kosteletz (Csehország), 1742. december 31. Közli: *Finke* 1896. 14–17. o.

mazó nemesekből állt. Édesanyja révén közeli rokon lehetett Fejérváry László százados, de a Péchy, Görgey, Eördögh, Fáy, Ottlik stb. családokból származó tisztek is alighanem mondhattak maguknak Szent-Ivány öst, és viszont. Mindez természetesen nem véletlen. Az 1741. évi 63. törvénycikk erejével felállított magyar ezredék tisztikarát ekkor még nagyrészt a megyék jelölték, a Haditanácsnak csak egyetértési joga volt.

A Szirmay-ezred 1743-ban a csehországi, felső-pfalzi, majd a bajorországi és a rajnai hadszíntéren harcolt a bajor választó és a francia király csapatai ellen. A Habsburg sikerek nyomán előbbi kénytelen volt hamar kiválni a háborúból, mivel 1741 folyamán a Prágát elfoglaló franciák a Rajnához szorultak vissza. 1743 nyarán elhunyt az ezred első parancsnoka,³³ báró Szirmay Tamás ezredes.

Se szeri se száma a kisebb-nagyobb ütközeteknek, melyekben az ezred részt vett. Szent-Ivány százados azonban valószínűleg inkább a magyarországi toborzásban működött közre. Az újonnan felállított „magyar nemzeti ezredék” soraiban alighanem komoly gondot okozott a katonai fegyelem fenntartása. 1744 tavaszán Szent-Ivány Bécsből egy zászlóalj élén az Ingolstadt-nál állomásozó ezredhez indult. Még a császárvárosban kérést intézett a Haditanácshoz, hogy amennyiben olyasféle zendülés történne, mint amire korábban Magyarországon is sor került, alkalmazhat-e rögtönítélő bíraskodást, és kaphat-e ezáltal pallosjogot legényei felett.³⁴ A zászlóalj ideiglenes parancsnoksága ürügyén Szent-Ivány később megragadta az alkalmat, hogy őrnagyi előléptetést kérvényezzen a hadvezetésnél, kívánsága azonban ekkor még nem teljesült.³⁵

Szirmay halála után jó egy évvel, 1744 májusában az ezred élére kezdetben vezénylő ezredesként – egészen 1747. évi tábornoki kinevezéséig – gróf galántai Esterházy József ezredes került. A szükségzavú haditanácsi protokollum-bejegyzésekből kiderül, hogy a parancsnok-tulajdonos és az ezred tisztikarának viszonya nem mindig volt felhőtlen. Esterházy igyekezett kemény kézzel fogni mind a legénységet, mind a tisztjeit, akik elé magas követelményeket támasztott.³⁶ Szent-Ivány őrnagyi előléptetése mindenesetre nem sokat váratott magára. 1745 februárjában az ezredtulajdonos az Albrecht őrnagy kilépésével megüresedett őrnagyi (főstrázsamaster, Obristwachtmeister) posztra Szent-Iványt ajánlotta a Haditanács figyelmébe, s a kinevezés valószínűleg hamarosan meg is történt.³⁷

1744 nyarán azonban II. Frigyes hadüzenete révén a birodalom hadereje újra szembe került a legveszélyesebb ellenséggel, a porosz hadsereggel. A csehországi porosz betörés miatt a Lotaringiai Károly tábornagy vezette cs. kir. hadsereget (benne az Esterházy József-gyalozezredet) a Rajnától Bajorországon és Pfalzon keresztül átcsoportosították cseh területekre. 1744 őszén az ezred nem vett részt nagyobb ütközetekben, mivel a Habsburg hadvezetés „kisháborús” módszerekkel, a felörlés taktikájával igyekezett

³³ Amint a többi újonnan alapított magyar gyalozezrednél, a későbbi 37. gyalozezred első ezredtulajdonosi kinevezésére is csak 1747-ben került sor, addig a tulajdonosi jogokat az Udvari Haditanács gyakorolta.

³⁴ „[Szent-Ivány] fraget sich an ob nicht, falls ein Tumult gleich es in Hungarn vorhin geschehen, entstehen wurde, Standrecht halten lass[en] dürffē, folglich das Ius Gladii angedürfen lassen möge.” ÖStA KA HKR Prot. Exp. 1744. Martius/929. Bd. 722. A kérést az ezredtörténet is idézi: *Finke* 1896. 24. o.

³⁵ ÖStA KA HKR Prot. Exp. 1744. Aprilis/758. Bd. 722.

³⁶ Pedantériájára és hadi tudományokban való elmélyültségére jó példa az 1747-ben az ezrede számára összeállított szabályzata: *Esterházy 1747.*, mely Christopher Duffy brit hadtörténész szerint az 1749. évi központi szabályzat előtti utolsó jelentős „privát” regula volt, hatással az előbbire is. *Duffy* 2003. 502. o.

³⁷ ÖStA KA HKR Prot. Exp. 1745. Febr./783. (Bd.787) A Szent-Ivány Zoltán-féle cédulakatalógus szerint 1744. december 26-tól datálódik őrnagyi kinevezése.

kiszorítani Frigyest Csehországból. Ez teljes sikerrel járt, és az Esterházy-ezred magyar inszurgensekkel megerősítve már sziléziai területen tudott áttelelni.

1745 tavaszán az Esterházy-ezred, gróf Esterházy Ferenc tábornagy, az ezredparancsnok atyjának hadtestébe beosztva, több kisebb-nagyobb ütközetben is részt vett sziléziai területen. Szent-Ivány őrnagy ekkor egy kitüntetett fontosságú küldetésben kapott szerepet. Az Odera menti Cosel³⁸ erődjét Esterházy tábornagy ostromlóvegek híján nem tudta szabályos ostrommal elfoglalni, ezért döntés született a városka rajtaütés általi bevételéről. A feladatra egy 200 horvát pandúrból, 100 dragonyosból, egy-egy század esztergomi és győri nemesi felkelőből, némi tüzérségből és 200 válogatott katonából, az Esterházy-gyalogezeredből (utóbbiakat Szent-Ivány vezette) álló különítményt jelölték ki, melynek élére gróf Adolf Nikolaus Buccow ezredes, a későbbi hírhedt erdélyi kormányzó került. Május 25-én hajnalban a csapat, mely a gyorsabb és észrevétlenebb mozgás érdekében tüzérséget sem vitt magával, ötven lépésre sikeresen megközelítette Cosel külső vízesárait.³⁹ A porosz őrség azonban észrevette a támadókat és lövéseket adott le, azonban Szent-Iváynak sikerült a pandúrok és a saját emberei élén gyorsan átkelni az árkon, átmászni a falon és behatolni az erődbe. Talán ekkor sérült meg az őrnagy könnyebben a lábán. A pandúrok a védők heves tüze ellenére kiiktatták a bástyák őrségét, és Cosel védői (mintegy 600 fő, körülbelül százan estek a harcban) rövid időn belül megadták magukat. Szent-Ivány őrnagy teljesítményéről a jelentés igen hízelgő képet fest: „A Tekintetes Esterházy-ezred és a főstrázsamester úr bravúros bátorságának, aki lábán könnyebben megsebesült, jókora része volt az elért sikerben” – fogalmazott Buccow ezredes.⁴⁰ A rajtaütés után még az a hír is elterjedt, hogy Szent-Ivány halálos sebet kapott. A Haditanácsnak írt jelentésben parancsnoka, Esterházy József ezredes cáfolta ezt a rémhírt, jelölve, hogy az őrnagy sebéből Troppauban lábadozik.⁴¹ A coseli rajtaütés sikerét azonban hamarosan semmivé tette a főserég június 4-ei hohenfriedbergi veresége. 1745 nyarán a Lotaringiai Károly által vezetett cs. kir. sereg ismét Csehországba szorult vissza. Az ez év őszén elszenvedett további vereségek miatt Mária Terézia kénytelen volt a december 25-i drezdai békében átengedni Sziléziát a porosz királynak.

A háború azonban tovább folyt a Francia Királyság ellen a rajnai és az itáliai fronton. Az Esterházy-ezred 1745–1746 telét Magyarországon töltötte, majd kora tavasszal mindhárom zászlóalja Itáliába indult, hogy részt vegyen a francia–spanyol Bourbon koalíció Milánó elleni támadásának elhárításában. Nádasdy Ferenc lovassági tábornok seregtestébe beosztva áprilisban részt vett a Taro folyócskánál, Parmánál, Rottófredónál vívott ütközetekben és a június 16-ai győztes piacenzai csatában.⁴² A következő év folyamán jelentős hadi eseményekre nem került sor. Nádasdy hadtestét Genova ostromára jelölték ki, így az Esterházy-ezred is a Ligur-tenger partján állomásozott.

Az ekkor harmincadik életéve körül járó, de már így is közel másfél évtizede katonáskodó Szent-Ivány őrnagy felett a számos hadjárat fáradalmi és a többszöri sebesülés minden bizonnyal nem múltak el nyomtalanul. 1747 júliusában az ezredparancsnok kérelmezte a Haditanácsnál, hogy „mivel Szent Iványi főstrázsamester a tábori szolgálat

³⁸ Ma Kožle, Lengyelország.

³⁹ Österreichsicher Erbfolge Krieg... Bd. VII. 447. o.

⁴⁰ Cosel, 1745. május 27. Közli: *Finke* 1896. 41. o.

⁴¹ ÖStA KA HKR Prot. Exp. 1745. Jun./599. Bd. 789.

⁴² *Finke* 1896. 48. o.

ellátására már nem képes”, ezért számára „vigaszul”⁴³ alezredesi rang adományozását és a Magyarországon állomásozó zászlóalj élére történő kinevezését javasolja. Mivel őrnagy⁴⁴ beosztásra alkalmas tiszt nincs az ezredben, az Andrássy-ezredből Dreslar százados kinevezését javasolja.⁴⁵

1747 augusztusában Esterházy József ezredet vezérőrnaggyá (generális-főstrázsa-mesterré) nevezték ki, egyben beiktatták az ezredtulajdonosi méltóságba. Az ezredparancsnoki beosztás így átmenetileg megüresedett. A szokásoknak megfelelően a rangban soron következő báró Vécsey József alezredes, a Kassán állomásozó garnizon-zászlóalj parancsnoka rögvest kérvényezte is a Haditanácsnál ezredesi előléptetését és a regiment élére történő kinevezését. Ezt a megerősítést valószínűleg formáságnak gondolta, és már Itáliába is utazott az ezredhez átvenni beosztását. Az itáliai császári-királyi erők főparancsnoka, Maximilian Ulysses Brown tábornagy az Esterházy-ezred élére viszont nem őt, hanem gróf Draskovich Józsefet szánta, aki a Forgách-ezredben szolgált, és hősiességével kitűnt a véres assiettai csatában 1747 júliusában. Brown 1748 januárjában ki is nevezte Draskovichot ezredesnek. Kínos helyzet alakult így ki, hiszen az alakulatnak két parancsnoka is volt egy rövid ideig. A Haditanács elnöke március 20-ai feljegyzésében értesítette az uralkodót, hogy Vécsey a Draskovics gróf ezredparancsnoki kinevezését „ilyen vagy olyan módon” visszavonatni akarja, máskülönben rangját „Őfelsége lába elé helyezi”. Húsz éve szolgál, így megelőzi Draskovicsot minden szempontból. Miért kell neki most ilyen megaláztatást átélni? – panaszkodott a báró.⁴⁶ Panaszai azonban nem találtak meghallgatásra. Draskovics maradt az ezred élén, így 1748 augusztusában egyik este a parancs- és jelszóhirdetésre (*Parole*) összegyűlt tisztikar és Nádasdy tábornok jelenlétében Vécsey teátrálisan lemondott alezredesi rangjáról és távozott. Brown tábornagy jelentésében a megüresedett alezredesi helyre Szent-Ivány őrnagyot javasolta, mint „igen érdemdús” tisztet.⁴⁷ Vécsey sértődése miatt Szent-Ivány végülis előre léphetett.

Genova sikertelen ostroma után a hadi események lassan véget értek Itáliában, és 1748 áprilisában megkezdődött a nagy európai háborút lezáró békekonferencia. Ennek nyomán 1748 októberében megkötötték az aacheni szerződés, mely nagyrészt a *status quot* rögzítette. Mária Terézia uralmát minden európai hatalom elismerte, de Nagy Frigyes is megtarthatta Sziléziát, Spanyolország pedig Parma, Piacenza és Guastalla hercegségeivel gazdagodott.

A birodalom kincstárát alaposan megviselte a hosszas háború, emiatt mind Szent-Ivány alezredes, mind az ő helyére kinevezett Ottlik őrnagy kénytelen volt egyelőre korábbi zsoldjával beérni, bár ez ebben a korszakban korántsem volt példátlan.⁴⁸ Szent-Ivány 1748 decemberében jelentette, hogy az ezred megkezdte a kivonulást Itáliából, mivel a hadve-

⁴³ „Pro consolatione”. Ekkor az alezredesi beosztás még betöltött volt, talán Esterházy számított tábornoki kinevezésére és így az előléptetések által az ezredesi és alezredesi helyek megüresedésére.

⁴⁴ Itt Major, ellentétben a szöveg elejével, ahol Obristwachtmeisterként szerepel.

⁴⁵ ÖStA KA HKR Prot. Exp. 1747. Jul./270. Bd. 829.

⁴⁶ A Haditanács elnöke Harrach gróf feljegyzése Mária Teréziának. Bécs, 1748. április 20. ÖStA KA HKR 1748 Prot. Exp. Mai/373. Bd. 829.

⁴⁷ ÖStA KA HKR 1748. Prot. Exp. Aug/158. Bd. 829. Szent-Ivány őrnagy megüresedett helyére Ottlik százados lépett.

⁴⁸ *Finke* 1896. 55. o. A korabeli dokumentumok ezt „Gage Karrenz”-nek nevezik, rendszerint békeidőben, vagy háború végén, illetve béke-diszlokációban lévő tisztek esetén alkalmazták jellemzően egy év időtartammal. (Nagy-L. István szívélyes közlése.)

zetés Morvaországot jelölte ki állomáshelyül. Maga Szent-Ivány azonban 1749 júniusában szülőföldjéhez közel, Kassán és Eperjesen teljesített szolgálatot a garnizon-zászlóalj parancsnokaként,⁴⁹ de az év folyamán Draskovics ezredes távollétében magát az ezredet is vezényelte egy darabig. A garnizon-zászlóalj⁵⁰ főleg invalidus katonákból állt, akik leginkább az újonckiképzéssel foglalkoztak, így az őrnagyból alezredessé történő előléptetés a rendszer sajátosságai folytán korántsem jelentett nagyobb felelősséget és több munkát. Inkább jól megérdemelt pihenés volt ez számára annyi szakadatlan háborús év után.

Az igencsak megfogyatkozott létszámú magyar ezredek kiegészítése volt most a legfontosabb feladat a hadvezetés számára. Draskovics ezredet kinevezték a magyarországi toborzás felügyelőjévé, az Esterházy-ezred élére azonban nem Szent-Ivány, hanem egy bizonyos gróf Kálnoky ezredes került. Szent-Ivány a garnizon-zászlóalj élén 1750 októberében Budán, majd 1752 decemberében Székesfehérváron állomásozott, ahol a helyőrségi parancsnokságot is átvette. Szent-Ivány legfőbb gondja a toborzás volt, ami a gyalogság számára mindig komoly nehézségekbe ütközött Magyarországon. 1752 nyarán az alezredes kezdeményezte a Haditanácsnál, hogy a felvidéki megyék (Szepesség, Sáros, Torna) mellett a regiment Heves, Zemplén és Borsod vármegyékben, illetve a hajdúkerületben is toborozhasson. Kérése azonban süket fülekre talált, ahogy az ezredtulajdonos ismételt kérvényei is a toborzókerület áthelyezéseiről.⁵¹

A toborzás mellett az alezredesnek székesfehérvári helyőrség-parancsnokként egy régóta húzódó per is feladatot adott, ami a szabad királyi város és a katonaság között már évtizedek óta folyt a „garnizon-legelő” ügyében, melyet a polgárok szerint a katonaság egyszerűen elvett a várostól. Miután Székesfehérvár a „legmagasabb helyen” tett panaszt az ügyben, Lobkowitz herceg, tábornagy, ekkor budai főhadparancsnok utasította Szent-Iványt, hogy tájékoztassa az ügyben. Az alezredes válaszában kijelentette, hogy a város panasza nem jogos, mert még 1719-ben gróf Johann Georg Caraffa tábornok az említett ingatlant megvásárolta a várostól. Ezt Szent-Ivány egy adásvételi szerződéssel is bizonyítani tudta, amit csatolt jelentéséhez. A peres ügy azonban, ismerve a korabeli jogszolgáltatást, újabb évtizedekig húzódhatott, de már az ő közreműködése nélkül.⁵²

Szent-Ivány László ezredparancsnokként. Közelképek egy magyar regiment életéből

Kálnoky gróf ezredparancsnoki megbízatása nem tartott sokáig. Szent-Ivány alezredes már 1752 tavaszán áthelyezését kérelmezte az uralkodónál „tekintettel régi, hűséges és bátor háborús szolgálataira, katonai tapasztalataira és egyéb jól ismert tulajdonságaira” a másik ezredhez (a Gyulai-regimenthez), Kálnoky gróf, ezredes rangjára és beosztására. A Haditanács elsősorban az alezredes érdemeire, a szolgálati és a szabályzati ügyekben való jártasságára és a fegyelem fenntartásában szerzett érdemeire való tekintettel támogatta Szent-Ivány kinevezését, teljes ezredesi és ezredparancsnoki fizetéssel.

Az alábbiakban közöljük a kinevezési pátens szövegének fogalmazványát, amely Bécsben, 1752. július 10-én kelt:

⁴⁹ ÖStA KA HKR 1749. Prot. Exp. Jun/314. Bd. 839.

⁵⁰ Nagy-L. 2013. 34. o.

⁵¹ Finke 1896. 70–74. o.

⁵² ÖStA KA HKR 1752 Exp. Jan/73. Bd. 868.

„Hogy a Mi [Mária Terézia] magyar nemzeti Esterházy-regimentben szolgáló Szent-Ivány alezredest az ő alázatos kérésére és tekintettel a nevezett érdemeire az elmúlt nehéz és véres harcok során, melyekben részt vett és az fenséges Ausztriai Házat sok éven keresztül hűségesen, bátran és hasznosan szolgálta mind békében, mind háborúban melyek során mindig tanújelét adta tisztességének és ügyességének, továbbá a hadi tudományokban való tapasztalatának és más jó tulajdonságainak, úgy a belé helyezett bizalommal fogva a Mi valóságos császári-királyi gyalogsági ezredesünké nevezzük ki.”⁵³

A lutheránus vallású ezredparancsnoknak hamarosan egy kínos parancsnak kellett eleget tennie, miután magyarországi állomáshelyéről elutazott az ezred táborig zászlóaljainak állomáshelyére, a morvaországi Olmütz vidékére.⁵⁴ A Haditanács 1752 szeptemberében elrendelte, hogy a Colledero- (egy német ezred) és az Esterházy József-ezredekben szolgáló nem katolikus zászlótartókat vagy nevezék ki más altiszti beosztásba, vagy bocsássák el az alakulatoktól. Ezek szerint a bigottan katolikus dinasztia hadseregében szolgálhatott akár protestáns tábornok (vagy ezredes, mint maga Szent-Ivány) is, de a szűzmáriás ezredzászlókat kizárólag katolikusok érinthették...⁵⁵

Az ezredparancsnoknak valószínűleg sok gondot jelentett beosztott tisztjeinek kihágásai, sokan adósságokba verték magukat.⁵⁶ Közülük is kiemelkedett egy bizonyos Öhrling százados, majd őrnagy, aki számos magánszemélynek és tiszttársának tetemes összegekkel tartozott. Szabója éveken keresztül bombázta a Haditanácsot panaszaiival, mígnem a legfelsőbb katonai kormányshoz utasította Szent-Iványt, hogy vonassa le a szabó által követelt 85 forint 35 krajcárt Öhrling járandóságából.⁵⁷

1755 elején a regimentet Morvaországból Nyugat-Csehországba, Éger környékére vezényelték. Ugyanezen év januárjában a mindössze 24. életévében járó gróf Károlyi Antal alezredest kinevezték az Esterházy-regimenthez aggregátus⁵⁸ ezredesnek arra az esetre, ha bármilyen okból az ezredparancsnoki beosztás megüresedne. A gazdálkodási ügyek kivételével Károlyi gróf vezette az ezredet a parancsnok Szent-Ivány ezredes távolléte esetén. Szent-Ivány László 1755 májusában, miután az ifjú gróf megérkezett ezredéhez, levélben fordult Károlyi Antal atyjához, Károlyi Ferenc lovassági tábornokhoz. A levélben magát a „háború iskolájában sok tapasztalatot szerzett” tanítóként jellemezte, „akit az a megtiszteltetés ért, hogy ebből az Ön fiának ezt-azt átadhatok”. A levél ezután az alábbi barokk reverenciával teli sorokkal záródik: „Én és az egész ezred örvendezik, hogy egy olyan ezredest kaptunk, aki már most, jelenlegi éveiben [egy 24 éves, öt éve szolgáló fiatalemberről van szó, aki eddig még nem szagolt puskaport – L. B.] képességeit és tapasztalatát tekintve az ezredesi rangot túlszárnyalja, és azt a reményt kelti, hogy az Ön fiát egykoron majd a legnagyobb hősök és legnagyobb tábornokok között fogjuk látni.”⁵⁹

⁵³ ÖStA KA Bestallungen, 1752-8662. Szent-Iványt Ferenc császár is előléptette. A két kinevezés ugyanakkor kelt azonos szöveggel, de Ferenc császári és nem császári-királyi ezredessé nevezte ki őt.

⁵⁴ *Finke* 1896 74. o.

⁵⁵ ÖStA KA HKR 1752 Prot. Reg. Sept/357. Bd. 874.

⁵⁶ 1753-ban egy Waltenheim nevű hadnagyon próbálták behajtani a tartozásokat a székesfehérvári polgárok a Haditanácson keresztül, mely utasította Szent-Iványt az intézkedésre az ügyben. Waltenheim azonban közben elhunyt, és az adósságot hátrahagyott örökségéből kellett rendezni. ÖStA KA HKR 1753. Justiz-267. Bd. 881.

⁵⁷ ÖStA KA HKR 1755. Justiz. Jun/38. Bd. 896.

⁵⁸ Mai fogalmaink szerint tartalékos állományban lévő tiszt, aki csökkentett fizetésben részesült.

⁵⁹ Lásd a mellékletben az 1. levelet.

Amíg az ezredparancsnokság a tisztek esetében általában adósságokkal vagy lovas-üggyel és házassági engedélyekkel volt kénytelen foglalkozni, addig a legénységi állomány körében a dezertálás volt a legfőbb probléma. Még 1753-ban a frankföldi Ansbachban fogtak el hat dezertőrt az Esterházy József-ezredből, akiket Szent-Ivány jelentése alapján az ottani őrgróffal kötött szerződés értelmében a császári hadsereg nürnbergi toborzóhelyének adtak át.⁶⁰ 1754-ben az ezredes a Bánságot kormányzó udvari bizottságot értesítette, hogy egy bizonyos Rostás Pál nevű dezertőrnek kegyelmet ad és elbocsátja a hadsereg kötelékéből, de „a szokásos módon” helyette egy újoncot kér.⁶¹

Az ezredék valósággal lopkodták egymás elől a potenciális újoncokat, ami alól az Esterházy-regiment sem volt kivétel. Szent-Ivány ezredes 1754 nyarán panaszt emelt és kárpótlást követelt a Haditanácsnál a Baden-Baden regimentben szolgáló Reindl alezredes ellen, mert elzáratta az Esterházy-ezred egy káplárját és egy közlegényét. Az ügy során azonban Reindl jelentéséből kiderült, hogy a káplár Újvidéken „ráigért” a német ezred toborzóinak ajánlatára, és ezért a négy, már felcsapott újonc dezertált az alakulattól és belépett az Esterházy-regimentbe. A haditanácsi határozat megfedte Szent-Iványt elutasítva panaszát, egyben felhívta a magyar ezredes figyelmét arra, hogy az ügy kapcsán inkább a Baden-Baden-ezrednek járna kárpótlás.⁶²

Miután az ezredet 1755-ben a csehországi Égerbe vezényelték, több kínos eset is előfordult az ottani egyházi intézményekkel kapcsolatban. Először az azilumjogot kihasználva egy bizonyos Domaszko József nevű katona menekült a jezsuita rendház templomába, miután egyik bajtársát szándékosan meggyilkolta. Szent-Ivány kérte a bűnös kiadatását az egyháztól, de mind a helyi előljárók, mind a regensburgi konzisztórium ragaszkodott az azilumjog fenntartásához és visszautasította a kérést, annak ellenére, hogy az illetőt hadbírószági eljárás során elítélték. Az ügy lezárására sajnos nem kapunk választ a haditanácsi aktákból.⁶³

Egy szodomiával vádolt Lorenz Klinger nevű közlegény „bűntársaival”, majd egy bizonyos gyilkosságban vétkes Johann Votschitz szintén a helyi dominikánus kolostorba menekült. Az egyház az ő esetükben is megtagadta a vádlottak kiadatását, így az ezredes elrendelte a kolostor megfigyelését. A helyzet odáig fajult, hogy Szent-Ivány ezredes 1756 márciusában egy különbírószágot létrehozását javasolta a hadsereg, az egyház és a politikai kormányzatszervek részvételével az ilyen esetek eldöntésére. A Haditanács egyelőre nem adott helyet az ezredes javaslatának, és az egyházi autonómiára tekintettel vonakodott döntést hozni.⁶⁴ Május folyamán azonban sikerült a dominikánus kolostorból a gyilkossággal vádolt Votschitz kiadatását elérni, azonban az épületben bujkáló többi szökevény esetében az apát ismételten visszautasította az azilumjog felfüggesztését.⁶⁵

1755 tavaszán az Esterházy József-ezredet a Csehországban állomásozó többi 11 gyalog- és három lovasezreddel együtt megmustrálták. A szemlérről készült jelentés⁶⁶ elma-

⁶⁰ ÖStA KA HKR 1753. Publ. Jul/52. Bd. 879.

⁶¹ ÖStA KA HKR 1754. Publ. Okt/75. Bd. 887.

⁶² ÖStA KA HKR 1755. Justiz. Okt/810. p. Bd. 896.

⁶³ ÖStA KA HKR 1755. Justiz Jun/2. Bd. 895.

⁶⁴ ÖStA KA HKR 1756. Justiz Reg. März-56. Bd. 904.

⁶⁵ ÖStA KA HKR 1756. Justiz Reg. Mai-38. Bd. 904.

⁶⁶ A mustratáblázatokkal ellentétben a szemlérről készült szöveges jelentések általában nem maradtak ránk. Az 1755. évi mustrajelentések véletlenszerűen kerültek el a selejtezészt, a fent idézettek a Kriegsarchiv, régi tábori akták fondjában találhatóak: ÖStA KA AFA 1755-8-1. Kart. Nr. 589.

rasztalja a regimentet a pazarló gazdálkodás miatt, melynek révén a regiment-kasszában lévő összeg a mustra időpontjában, 1755 áprilisában igencsak csekély volt. Alig 1810 forintra és 25 krajcárra rúgott, bár a könyvelés szerint az Esterházy-ezred 15 890 forintra rúgó aktívummal rendelkezett. Ez csekély készpénz-állomásra adhat okot a mustramester szerint, mivel csak tíznapi zsoldra futja. „Ebből a napnál is világosabban kiderül, hogy ha az ezrednek marsolni kéne, ennél jóval többre [készpénzre] lenne szüksége, hogy a kellő tábori eszközöket és egyéb kellékeket beszerezze, nem beszélve arról, hogy valamennyi [zsoldot] előlegeznie is kéne” – írja a szemlélő hadbiztos jelentésében. Szerinte az ezrednél folyó pazarlás legfőbb oka, hogy a regiment a korábbi mustrajelentések szerint is csillagászati összegeket költ egyenruhára és felszerelésre, melynek értéke az 1755. évi tavaszi szemle alkalmával 12 358 forintra rúg. Ezzel ellentétben az úgynevezett halott-kasszában⁶⁷ nemhogy nem található pénz, hanem még adós is 1721 forinthal. Ez nem meglepő, sőt „...kész csoda, hogy ennyivel, ha tekintetbe vesszük, hogy az egyszerű katonának mennyi szükségtelen kacattal, úgymint lakkozott flintával,⁶⁸ kardbojttal és minden más haszontalansággal” kellett rendelkezniük. A mustramester már korábban is felhívta Szent-Ivány ezredes figyelmét a spórolásra, azonban az ezredparancsnok a jelentés szerint elengedte a füle mellett a dorgáló szavakat és nem kezdett a „szükségtelen kacatok” kiürítésébe. Az ezredesre „magasabb helynek” (vagyis a Haditanácsnak) kellene az ezredpénzzel való takarékosabb gazdálkodás ügyében nyomást gyakorolni, javasolta a mustrajelentés.

Az 1755. évi őszi mustrajelentés⁶⁹ ismét szomorúan szögezte le, hogy az Esterházy József-ezredben a korábbi „pazarló gazdálkodás” folytatódott, és az ezred pénzügyi mérlege meglehetősen szerény. A nyár folyamán nemhogy megtakarítást ért volna el, de egyenesen 8204 forintra csökkent a pénzmennyiség. Ebből az egyenruha-készlet értéke 5198 forint, így készpénzben mindössze 2487 forint áll rendelkezésre. „Hogy ezért a súlyos pazarlásért Szent-Ivány ezredes, vagy inkább az ezredtulajdonos viseli a felelőséget, innen nem dönthető el pontosan, de legfőbb ideje a drága egyenruha-készlet felszámolásának.” A mustramester természetesen ezúttal is felhívta Szent-Ivány figyelmét a spórolásra.

Bár a zsoldfizetés pontosságára nem lehet panasz, és a közemberek is megkapják járandóságukat, ennél az ezrednél a legsúlyosabb a dezertálás mértéke, a megmustrált alakulatok közül – folytatódik a jelentés. Egyedül a harmadik zászlóaljtól a legutóbbi tavaszi szemle óta 62 fő szökött át a szomszédos Ansbach-Bayreuth Őrgrófságba. A határ környékén „valósággal rajzanak” a porosz toborzók, akik szökésre csábítják a császári-királyi katonákat. A további dezertálásokat csak úgy lehetne megakadályozni, ha az ezredet visszavonnák a határterületről és egy másikat vezényelnének ide – vélte a mustramester.

A törzstisztek közt harmónia uralkodik, azonban a főtisztek között sok az elégedetlen. Ennek oka főleg a magyarországi garnizon-zászlóalj és a Csehországban állomásozó tábori zászlóaljak közötti gyakori átvezénylés. Ez hatalmas költségekkel jár az egyes tisztek számára. A pénzhiány miatt saját zsebből kell az utazást fizetni, az érintett tisztek óhatatlanul eladósodnak. Ráadásul az átvezénylések oka az alacsonyabb rangú tisztek szerint

⁶⁷ Todten Cassa, pénzalap, melyből az elhunyt katonák özvegyeit és árváit segélyezték.

⁶⁸ A szövegben: Flinte-Laquir.

⁶⁹ ÖStA KA AFA 1756-13-384a.

gyakran csak az előljárók rosszindulata. A mustramester szerint jelentősen javítaná a hangulatot az ezred tisztikarában, ha a hadvezetés rövid úton megtiltaná a tisztek cserélgetését a két távoli tartomány között, vagy legalábbis haditanácsi engedélyhez kötné.

A szemlélő, talán kissé túllépvé hatáskörén, több érdekes egyéb észrevételt is tett, melyek kiváló betekintést engednek a korabeli hadsereg belső életébe. Bár az ezred főleg protestánsokból áll, az ezredlelkész zavartalanul misézhet. A felcser semmit sem tesz tudása gyarapítására, hogy betegei minél hamarabb, gyógyultan térhessenek vissza a szolgálatba.

A civil lakosság részéről kihágásokra nincs panasz, csak azt nehezményezik az égeri polgárok, hogy a náluk állomásozó század kiadásait „rossz, idegen pénzben” intézi, mert a „jó császári érmeket” felváltják. Ezt az értesülést a mustramester nem tudja cáfolni, és a városnak különösebb oka nem lehet a panaszra, annál is inkább, mert bár a hadsereg jó pénzben veszi a húst és a sört tőlük, a polgárok ezeket külföldi, rossz pénzért szerzik be.

Arról, hogy a tisztikarban komoly problémák voltak, egy másik dokumentum is tanúsodik.⁷⁰ 1755 júniusának elején az Esterházy József ezred tisztikara írásbeli panaszt nyújtott be a mustramesternek, melyben hat pontban foglalták össze sérelmeiket, melyek előljáróik, az ezred törzstisztei és az ezredtulajdonos részéről érték őket. A panaszosok szerint Esterházy ezredparancsnoksága óta nem kevesebb, mit hetven tisztet üldözött el az ezredtől, mégpedig „rossz bánásmód, gyötrések és szidalmak” útján. A törzstisztek „szeszélyeik, szenvedélyeik és elfogultságok” miatt a valamiért célkeresztbe került tiszteket a nyilvános jelentéstételek alkalmával nem megfelelő módon kezelik, és olyan hangon beszélnek velük, „ami megfosztja őket becsületükről.” Gyakran az egész ezred előtt nyilvánosan összezavarják, megalázzák és megszegyenítik a kipécézett tiszteket. 1754-ben az egész ezred előtt egyetlen századnak kellett gyakorlatoznia, hogy a hibákat megmutassák. A legkisebb hiba miatt, olyan indokokkal, melyeknek „csak a képzelet szab határt,” ezeket a tiszteket a profoszhoz küldik és keresztvasra verik, akár 4-5 héten át, megszegve a katonai törvényeket, amivel az illető renoméját rombolják, és súlyos költségeket okoznak neki. A vasra verés ráadásul ellentétes a tiszt előjogokkal és becsülettel.

A leginkább problémás azonban az a szokás, amit a mustramester a jelentésébe is belefoglalt, vagyis a tisztek költségtérítés nélküli önkényes áthelyeztetése a magyarországi garnizon-zászlóaljából a csehországi ezredhez, mely gyakorlat „többeket a legmélyebb szegénységbe taszított”. Mindemelllett a felesleges és drága egyenruhák beszerzése annyira tönkretette anyagilag a tisztikart, hogy most, amikor a kötelesség szólítaná őket az ellenséges fenyegetés miatt, az egész testület nem tudna többet, mint tíz dukátot készpénzben felmutatni. „Úgy bánnak velünk törzstiszteink, mintha nem is [magyar] királyi tisztek [sic, császári nélkül!], hanem saját lakájaik és rabszolgáik lennének” – kezdi utolsó pontját a panaszirat. Legutóbbi sérelme az volt a tisztikarnak, hogy bár a Haditanács elrendelte, hogy a tiszteknek nem kötelező az ezredzenekar fenntartásához hozzájárulni, a tábornok úr [Esterházy József] megkérdezte a tisztikar véleményét az ügyben, úgy, hogy a maga részéről szívesen venné, ha továbbra is fizetnének a tisztek; az ismertetett vegzatúráktól tartva, melyek minden bizonnyal bekövetkeztek volna, senki sem merte a hozzájárulást megtagadni. Ebből a mondatból is kiderül, hogy a panaszok elsődlegesen az ezred-

⁷⁰ ÖStA KA AFA 1755-8-1m.

tulajdonos, Esterházy József tábornok ellen irányultak, és kevésbé az ezredparancsnok, Szent-Ivány ellen. Természetesen ebben a helyzetben az ő felelőssége is megkérdőjelezhető.

A panaszíratot a teljes tisztikar nevében nyújtották át a mustrabiztosnak, akinek azt a főhadbiztosnak kellett továbbítania, hogy közbenjárjon a Haditanácsnál a panaszok megszüntetése érdekében. Vagyis a panaszosok közvetlenül nem mertek vagy tudtak a legfelsőbb hadügyi kormányzékhez fordulni ügyükkel. A beadvány hitelét azonban némileg rontja, hogy hiába keresünk konkrét neveket a beadvány aláírói között, így az érintett előjárók könnyedén mondhatták, hogy csak néhány bajkeverő áll az ügy mögött.

A hadbiztos, egy bizonyos Sartori von Ehrenbichl 1755. június 23-i jelentésében különféle elszámolások és pénzügyi jelentések mellett továbbította a főhadbiztosnak Bécsbe az ezred „teljes tisztikarának” panaszíratát. Sartori mindenestre igyekezett a beadvány életompítani. Bár az irományt még a szemle előtt megkapta, hiába beszélt minden egyes tiszttel a törzstisztek távollétében, szemtől szembe senki sem vállalta véleményét. Az állítólagos visszaélésekről sokan nem is tudnak. Az ezredtől távozott hetven tiszt többsége eladta rangját, ezért távozott, és a panaszírat szerzője jobban tenné, ha a tisztí hivatás kótyavetyélése ellen emelné fel a szavát. A vasra verések kapcsán a hadbiztos megjegyezte, hogy ez egyetlen esetben fordult elő, amikor az illető tiszt a havi zsoldját Magyarországon és Csehországon is felvette, és a csalás kiderülése után sem tudta azt visszafizetni. Ha megbüntetése nem is volt jogszerű, de mindenképpen méltányos volt az elégtétel.

Az egyetlen pont, amit a panaszíratban a hadbiztos némileg jogosnak talált, a tisztek sűrű, saját költségen történő átvezénylésével kapcsolatos panasz volt. Ha azonban ezt az ezred parancsnoksága azért teszi, hogy a békétleneket és vizsályt szítókat eltávolítsa a többi tiszt mellől, akkor ez is igazolható. Az ezredzenekar költségei havi 40 krajcárt jelentenek minden tiszt számára, ami talán senkit sem dönt anyagi romlásba – zárja le röviden az ügyet Sartori.⁷¹

A vádat, ami a tisztekre kényszerített többlet-kiadásokat illeti a felesleges egyenruhák miatt, a hadbiztos meg sem említi, bár e panasz meglehetősen összhangban áll a mustrajelentésében hangoztatott hasonló értelmű kifogásával. Sartori talán nem akarta kiélezni az ügyet és magas rangú haragost szerezni a tábornoki karban Esterházy gróf személyében.

Házassági tervek

Szent-Ivány László ezredes 1755/56 telét és 1756 tavaszát tartós szabadságon,⁷² a Késmárkhoz közeli szepességi Keresztfalván az ott birtokos stáncsicsi és gradecki Horváth család vendégeként töltötte. Az egész szepességi és sárosi nemességet átszövő rokoni kapcsolatok mellett Szent-Iványt bajtársi kötelék is fűzte a ház lakóihoz, mivel az egyik fiatal, Horváth Márkus az ő alárendeltségében szolgált Itáliában. A lassan 40. életévében járó ezredes úgy vélte, hogy eljött az ideje a nősülésnek, és eljegyezte a ház urának, Horváth Gergelynek (házastársa báró Hellenbach Anna Mária) Borbála nevű lányát.

⁷¹ A teljes iratot közli: *Lázár* 2018.

⁷² A Haditanács 1756 áprilisában jóváhagyta Szent-Ivány ezredes számára, hogy szabadságát három hónappal meghosszabbítsa és engedélyezte számára a tavaszi mustra alóli távolmaradást. ÖStA KA HKR 1756 Prot. Publ. Apr. 85/28. Bd. 899/2.

Egészségi állapota azonban nem volt a legjobb. Amikor 1756 februárjában egy ízben vissza akart térni ezredéhez Csehországba, útjának Turóc megyei állomásán rosszul lett a szíve miatt, súlyos állapotba került. Szerencséjére sógora, a nyugalmazott Berzeviczy tábornok segítségére sietett, a Liptó megyei Németlipcsébe vitette a beteget és ott a Festetich-huszárezred kirurgusa ápolta tovább. 1756. február 24-én kelt magyar nyelvű, sajátkezű levelében tájékoztatta másodezredesét, Károlyi Antalt, hogy túl van az életveszélyen, de még az ágyat nyomja.⁷³

1756 nyarán éppen menyasszonya családjánál vendégeskedett, amikor sürgős értesítést kapott, hogy jelenjen meg ezredénél, mivel a Poroszországgal való háború egyre elkerülhetetlenebb. A formálódó Habsburg–francia–orosz–svéd–szász szövetség ellen Nagy Frigyes egy megelőző csapást kívánt mérni, hadai 1756 augusztusában betörték Szászországra és a pírnai táborban kapitulációra kényszerítették a választófejedelem és lengyel király hadseregét. Hamarosan kitört a gyakran hétéves háborúnak nevezett össze-csapás, melyet akár világháborúnak is nevezhetünk, hiszen az európai hadszínterek mellett Kanadában, Indiában és a világtengereken is háborúztak a szembenálló felek.

Szent-Ivány László ezredes esküvőjét így a téli időszakra halasztották, amikor a hadsereg amúgy is szállásra vonul és az ifjú pár a nászutat is megejtheti majd. Szent-Ivány ezredes a protestáns szokásoknak megfelelően móringlevelet állított ki. Vagyis visszalépése vagy halála esetén ő vagy örökösei bánatpénzt fizetnek a menyasszonynak, nem is csekély összeget, hanem 6000 rajnai forintot, továbbá az ezredes számos személyes tárgya, „javatskája” is Stancsics-Horváth Borbálát illette. A móringlevél aláírásakor talán senki sem gondolta, hogy ez az aktus nem marad pusztán jogi formáság.

Az ezredesnek tehát szabadságát megszakítva táborba kellett szállnia. Menyasszonyával folytatott levelezéséből kalandos és nehéz útvonalát is ismerjük. Keresztfalváról Liptó megyébe utazott, majd tutajon a sebes Vág folyón Trencsénig, onnan előfogaton „roppant rossz utakon” Morvaországon át ezrede csehországi állomáshelyére, Égerbe utazott. Útja több mint három hétig tartott.⁷⁴ Útközben Szent-Ivány levelek sorát intézte menyasszonyához, és a kor szokása szerint egyik leveléhez csatolta miniatűr arcképét is.⁷⁵

Hősi halála Lobositznál

A császári főszereg Brown tábornagy parancsnoksága alatt Kolinnál összpontosult, hogy a várható porosz támadást kivédje. Az augusztus végi Szászország elleni invázió hírére a hadvezetés a pírnai táborban körülfalt szászok felmentését határozta el. Szeptember 14-én indult el a főszereg a kolini táborból, hogy Égeren keresztül Szászország irányába operáljon. Szent-Ivány tehát éppen időben érkezett, hogy átvegye a parancsnokságot az Esterházy-regiment élén. Utolsó levele menyasszonyához szeptember 22-én kelt. Ebben „terveket szó a hazautazás és egybekelés ideje felől; halálsejtelmekről szó sincsen.”⁷⁶

⁷³ MNL MOL P 398. 70 715. fol.

⁷⁴ Veress Endre büszkén írja 1910-ben, hogy a Monarchia vasúthálózatának hála a Szepességből Észak-Csehországba már csak egy napig tartana az út. Az online útvonaltervező felület szerint egy ilyen utazás közúton gépkocsival ma 746 kilométer, ami nyolc óra huszonkét perc alatt tehető meg.

⁷⁵ Veress 1910. Veress valószínűleg Szent-Ivány levelei alapján rekonstruálta az ezredes életének e szakaszát. A leveleket sajnos nem sikerült a kutatásnak feltárni.

⁷⁶ Veress 1910. 602. o.

Nagy Frigyes, amint megtudta, hogy a császári-királyi hadsereg mozgásba lendült, egy hadosztályt Pirnánál hagyva, megindult nagyjából 30 000 fős seregével Csehország irányába. Brown tábornagy az Elba balpartján Lobositztól⁷⁷ nyugatra az úgynevezett Homolka-hegy előterében bontakozott ki, míg elővédje megszállta a Lobosch-hegy előterét, melyen szőlők és préházak voltak. Október elsején, hajnalban a porosz elővédek viszont a Homolka-hegyet vették birtokba. Brown még az éjszaka folyamán úgy döntött, hogy a sereg zömét, majdnem a teljes gyalogságát fedett terepen egy erdő mögött állítja fel, míg Lobositz előterében a szőlős hegyhátra és a préházakra támaszkodva mintegy csaliként könnyűcsapatokat, határőröket és önkénteseket helyez el. Ide került hat századnyi magyar gyalogos is az Esterházy József-ezredből. Az alakulat többi része és a Wolfenbüttel-, Hildburghausen- és Colloredo-ezredek a szőlőhegy és az Elba közötti lapályon álltak csatarendbe a meglehetősen elszigetelt szélső jobbszárnyon. Brown kezére játszott a sűrű köd, ami megnehezítette Frigyes számára a vele szemben álló erők pontos felmérését. A porosz király kezdetben azt hitte, hogy csak egy gyenge császári-királyi elővéddel áll szemben, ezért már hajnalban elrendelte lovasságának, hogy söpörje el az ellenséget, illetve megparancsolta gyalogságának, hogy foglalja el a szőlőhegyet. A lobositzai csata nagyrészt a két szemben álló fél lovasságának hullámzó összecsapását hozta a Wchinitz és Lobositz közötti lapályon, illetve a szőlőhegyért folytatott küzdelmet. A porosz lovasroham végül összeomlott, de a szőlőhegyről sikerült véres közelharcban a Bevern tábornagy parancsnoksága alatt álló ellenséges gyalogságnak a préházakig leszorítani a horvátokat és a magyar gyalogságot. Délután egykor viszont a későbbi neves hadseregszervező, Moritz Lacy ezredes, aki ekkor a Colloredo-gyalogezred parancsnoka volt, saját ezrede, az Esterházy-gyalogság két zászlóalja és hat század gránátos élén ismét az osztrákok javára döntötte el a Lobosch-hegyen az összecsapást. Hamarosan maga a porosz király is úgy látta, hogy a csata elveszett, mivel lassan mind gyalogsága, mind tüzérsége kifogyott a lőszerből az ötórás heves tüzelés miatt. Frigyes csalódottan távozott a csatamezőről, miután átadta a parancsnokságot Keith tábornagnak (ekkor mindkét hadsereget egy-egy brit zsoldos vezette), akinek azonban sikerült szívós küzdelemben stabilizálnia a porosz balszárnyat a szőlőhegyen és visszaszorítani a kivérzett osztrák jobbszárnyat egészen Lobositz faluig, melyet estére el is foglaltak a poroszok. Brown gyakorlatilag nem tett semmit az ellenség erőfeszítéseinek megakadályozására, mivel előrenyomulásának inkább a szászok felmentése vagy legalább tehermentesítése volt a célja. A császári sereg visszatért a budini táborban, míg a poroszok a csatáért éjszakáztak, melyet több mint 1500 elesett és legalább 3000 sebesült teste borított.⁷⁸

Az Esterházy-ezred tehát a jobbszárny első harclépcsőjébe került, kitéve a porosz gyalogság sortüzeinek. A délutáni visszavonulás során az Esterházy-ezrednek Lobositz előterében, már nyílt terepen alighanem kegyetlen tüzérségi tüzet is el kellett szenvednie, amikor halogató harcot vívva fedezte a sereg visszavonulását. A porosz tüzérség aznap működését „leírhatatlanként” jellemezte Brown tábornagy jelentésében. A Homolka-hegyen, kedvező tüzelőállásban még 24 fontos nehézlövegek is tevékenykedtek.

⁷⁷ Ma Lovosice, Csehország.

⁷⁸ A csata legalaposabb, objektív leírása a német vezérkar hivatalos hadtörténeti összefoglalásában olvasható. Die Kriege Friedrichs des Großen... 1901. 251–285. o. Különösen jól használhatók a segédkötetben megjelent térképek. Uo. III. Theil. 1756–1763. Plan der Schlacht bei Lobositz. Plan 2 A-B.

Szent-Ivány László ezredes, aki a korábbi hadjáratok során túlélte a véres pármái csatát, a grockai „halálcsapdát”, továbbá a cozeli rajtaütést, ezáltal nem volt szerencsés. A csata folyamán ismeretlen időpontban és körülmények között, vagy a szőlőhegy körüli tűzharcban muskétagolyótól találva, vagy a visszavonulás során tüzérségi lövedék által halálos sebet kapott. Azt sem tarthatjuk azonban kizártnak, hogy halála a harctéri stressz által kiváltott természetes okból, esetleg szívroham miatt következett be, hiszen tudjuk, hogy Szent-Ivány súlyos szívproblémákkal küszködött.⁷⁹

Az ezredből elesett még Mihóky gránátos főhadnagy és 34 legény. Megsebesült gróf Károlyi ezredes, kilenc további tiszt és 176 legény. A csata napján a zűrzavart kihasználva az ezredből 80 fő „eltűnt”, legtöbbjük valószínűleg dezertált.⁸⁰

Nagy Frigyes a csata után győztesnek mondhatta magát, mert csapatai a csatamezőn éjszakáztak, de a stratégiai győzelem az osztrákoké volt, mivel megeremelték az esélyt a szászakoknak, hogy kitörjenek a bekerítésből. A választófejedelem gyávasága és Brüll miniszter árulása miatt azonban a szászok végül megadták magukat. A lobositzai csata jelentősen emelte a császári- királyi sereg presztízsét: „ezek már nem a régi osztrákok” – írta a csata után a porosz király. Az ezredtörténet szerint Lobositz a „dicsőség napja” („Ein voller Ehrentag des Regiments”) volt az Esterházy-ezred számára.

„Ezen alkalmatosságával a 37-ik Ezred maga elszánt vitézségével nem kevésbé segíté ezen remek mozdulatot [vagyis Lacy támadását] a’ mélytől az egész sereg ép maradása oly valósággal függött; ezen ütközetben az Ezrednek nagy vesztesége volt, az 1-ső Ezredes Szent-Ivány halálra, a 2-ik Ezredes Gróf Károlyi pedig veszedelmesen megsebesítettek” – írta ezredtörténetében Kiss Károly a jeles nyelvújító, aki később maga is a 37. gyalogezred tisztje volt.⁸¹

Brown tábornagy október 13-án jelentette a budini táborból, hogy az Esterházy-regiment megüresedett ezredparancsnoki helyére az elesett Szent-Ivány László helyett gróf Károlyi Antal ezredest javasolta Bécsnek. Jellemző a hétéves háború heves harcaira és a korabeli tiszt mesteresség veszélyeire, hogy Károlyi maga is megsebesült Lobositznál és Bécsbe utazott gyógykezelésre. Az 1757. május 6-i prágai csatában Brown tábornagy is elesett. Az Esterházy-ezred akkori alezredese, az adósságai kapcsán már említett Johann von Oehrling az 1758-as hochkirchi csatában vesztette életét.

Veress Endre szerint menyasszonya csak hetek múlva tudta meg Szent-Ivány László végzetét, és a haláleset után „évekig gyászt viselt”. Ez a kijelentés ez esetben azonban talán kissé túlzás, ugyanis Stancsics-Horváth Borbála a gyászév letelte után szinte azonnal, már 1758 folyamán férjhez ment kakaslomnici Berzeviczy Sándorhoz, mely frigyből⁸² 1762-ben született a jeles reformer és közigazdász, Berzeviczy Gergely.

Veress szerint „a moringolt 6000 r[ajnai] forintot a Szent-Ivány család akadálytalanul kifizette azonban a moring levélben Szent-Ivány ezredes által szinte a menyasszonyának hagyományozott többi szabad rendelkezésű »Javatskáját« azonban nem vette igénybe.”⁸³

⁷⁹ Lásd a melléklet 3. sz. levelét.

⁸⁰ *Finke* 1896. 88–89. o.

⁸¹ *Kiss* 1825. 26. o.

⁸² Stancsics-Horváth Borbála 1758-as kelengyének korabeli összeírásáról Szent-Ivány László említésével közölt tanulmányt Berzeviczy Egyed, mely érdekes adalékokat kínál a korszak tárgyi kultúrájához. *Berzeviczy* 1899.

⁸³ *Veress* 1910. 602. o.

Az ezredes halála után hamarosan, 1757 tavaszán az ezredes tulajdonát képező kézpénzre és személyes hagyatékára édesanyja, Fejérváry Éva (Szent-Ivány Mihály özvegye) és menyasszonya Stancsics-Horváth Borbála (nevében atyja, Stancsics-Horváth Gergely járt el) egyaránt igényt tartott. A jogvita a Magyar Királyi Kancellárián keresztül jutott el a Haditanács jogügyi grémiumához Fejérváry Éva azon kérésével együtt, hogy az eljárást a „kompetensebb fórumon”, a megyei hatóságok („zum Provinciali”) előtt folytassák le. A Haditanács visszküldte az ügyet a kancelláriához állásfoglalásra, azzal a megjegyzéssel, hogy tájékoztassák az eljárást további fejleményeiről.⁸⁴

Weiss alezredes 1758 szeptemberében tett jelentést a Haditanácsnak Szent-Ivány ezredes hagyatéka ügyében, mely „örökségre Berzeviczy tábornok neje,⁸⁵ anyja nevében, továbbá Stancsics-Horváth Gergely leánya,⁸⁶ az elhunyt menyasszonya nevében igényt tart.” A Szent-Ivány család nevében immáron már nem édesanyja, aki talán ekkora már elhunyt, hanem leánytestvére, Berzeviczy Miklós tábornok⁸⁷ özvegye, született Szent-Ivány Ilona pereskedett. Weiss alezredes kénytelen volt arról tájékoztatni a Haditanácsot, hogy a jogvita tárgyát képező pénz és a dokumentumok az 1757. május 6-i vesztes prágai csatát követően az ellenség kezére kerültek. Az ezred mindeközben lefolytatta a hagyatéki tárgyalást és önként kárpótlást ajánlott az elszenvedett veszteségek miatt.⁸⁸

Összegzés

Szent-Ivány László ezredes korai halála egy roppant ígéretes tiszti karriert szakított meg, mely akár a tábornoki előléptetés lehetőségét is magában hordozta. Ebben az időszakban a katonai tehetségek előtt már nyitva állt a magasra jutás lehetősége, és ellentétben a korábbi évtizedekkel, a magyar tisztek közül immáron nem csak arisztokraták (Pálffyak, Batthyányak) juthattak be a császári-királyi haderő szűkebb katonai vezetésébe. A magyar tisztekkel szembeni kimondott vagy legtöbbször kimondatlan bizalmatlanság és lebecsülés fokozatosan oldódni látszott. Erre jó példa Hadik András tábornagy személye, aki még szerényebb társadalmi háttérrel és kapcsolatrendszerrel rendelkezett, mint Szent-Ivány. A császári-királyi hadseregben mindenestre legalább hús lipótszentiváni Szent-Ivány⁸⁹ szolgált az 1740 és 1815 közötti háborús időszakban tisztként, feltűnően sokan a család sárosi ágából, és többük karrierje a későbbi 37. császári-királyi gyalogezredben Szent-Ivány László ezredes egykori alakulatában teljesedett ki. Negyedszázados karrierje révén valószínűleg neve igencsak jól csengett nemcsak egykori ezredében, hanem az egész hadseregben is. A kapcsolati tőke, melyet ezredparancs-

⁸⁴ ÖStA KA HKR Justiz. 1757 Apr/217. Bd. 909.

⁸⁵ A szövegben: G[enera]lin Berzeviczin.

⁸⁶ Horváth-Stancsics Borbála testvére, Klára Máriaassy András későbbi tábornagy édesanyja volt. Máriaassy András szintén a 37. gyalogezredben kezdte pályáját több Szent-Ivány családtaggal együtt. Ez bizonyára nem véletlen, a családi összeköttetések és a kapcsolati háló bizonyára működött ebben az esetben is.

⁸⁷ Berzeviczy Miklós huszárezredes (1691–1753) nem szolgált tábornokként, valószínűleg nyugállományba helyezésekor *ad honorem* kinevezésben részesült.

⁸⁸ ÖStA KA HKR Justiz. 1758 Sept/64. Bd. 920. A katonai iratokból a továbbiakban nem található információ a hagyaték sorsát illetően, a per fejleményei még további kutatást igényelnek a Magyar Kancellária vagy a megyei, esetleg családi archívumokban.

⁸⁹ Közülük megemlítendő Szent-Ivány Károly ezredes (1765–1838), a Mária Terézia-rend lovagja, kamarás, Lipótvár várparancsnoka és a huszártiszt Szent-Ivány János vezérőrnagy (1738–1820). Utóbbi életrajzi vázlatát lásd *Réfi* 2014. 276. o.

nokként felhalmozott, elsősorban rokonságának, oldalági leszármazottainak kamatozott, mivel, amint láthattuk, a gyakori hadjáratok miatti nehéz tiszti szolgálat lehetetlenné tette számára a családalapítást. Ezáltal a szegényebb tisztek gyakori előrelépési stratégiájáról, egy kedvező házasság, pontosabban a hozomány révén történő rangvásárlásról is kénytelen volt lemondani.⁹⁰

Bár karrierje önmagában is sok érdekességet rejt, Szent-Ivány pályáján keresztül reményeink szerint a korabeli tiszti szolgálat, katonaelet általános jellemzői is közelebb kerülhetnek hozzánk. Sajátságos átmeneti korszak ez, melyben származás és érdemek egyaránt szerepet játszottak, de a tiszti hivatás mind professzionálisabbá válása révén egy tapasztalt tisztest már nem lehetett megkerülni. A pályafutás közelebbi vizsgálatánál számos más érdekességre is bukkanhatunk. Szent-Ivány László karrierjében két fordulópontot is tetten érhetünk, mely továbblendítette őt, amikor az elakadt. Az elsőt a nagypolitika tette számára lehetővé, amikor a magyar gyalogságnál tapasztalható „káderhiány” miatt egy rendfokozatot előlépve az újonnan felállított Szirmay-gyalogezredbe nyert áthelyezést századosként 1742-ben. Vécsey alezredes sértődése és lemondása alezredesi rangjáról 1748 augusztusában ismét lehetőséget teremtett a soron kívüli előlépésre. A rendi álláshoz kapcsolódó öntudat mellett a korszakban immáron a rangidősség elvének érvényesülésére is roppant kényesek voltak. Ebben a közegben tudott Szent-Ivány karriert építeni, „hála” a szinte szakadatlanul dúló háborúknak. „Legalázatosabban köszönöm a bizalmat, melyet Excellenciád személyembe vetett és különösen nagy megtiszteltetés, hogy engem, aki a háború iskolájában oly sok tapasztalatot szerzett, oly nagyra tart, hogy Fiaurával valamit ezekből megosztani tudhatok”⁹¹ – írta szerénységbe csomagolt öntudattal Károly Ferenc gróf lovassági tábornoknak, mikor a császárné kinevezte fiát, az ifjú Károlyi Antal grófot „betanuló” ezredesnek Szent-Ivány László keze alá.

Szent-Ivány László személyiségére, emberi karakterére sok utalást nem találunk a katonai forrásokban, de a Károlyi Antal grófnak íródott leveleiből kitűnik óvatos és gyakorlatias természete, ugyanakkor büszkesége is, amivel hosszú katonai szolgálatára és érdemeire tekint. A korszak kötelező udvariassági körein felül azonban Szent-Ivány nagyon is „odamondogat” tanítványának, a fiatal Károlyi grófnak, akár az ezred, akár saját érdekeinek sérelméről volt szó. Hogy Szent-Ivány László ezredest pontosan meddig is vitte volna előre szorgalma, bátorsága és szerencséje, mindörökre nyitott kérdés marad.

Szent-Ivány kapcsán eszünkbe juthat, hogy már a híres katonairó és császári tábornok, a vallon Charles de Ligne herceg felhívta a figyelmet arra, hogy a tiszti szolgálat szempontjából a kisbirtokos vagy éppen teljesen vagyontalan vidéki kismemesség az ideális társadalmi csoport.⁹² Ez a réteg alkotta Nagy Frigyes tisztikarának gerincét, de a Habsburg Monarchia cseh–osztrák tartományai szinte teljesen nélkülözték a kismemességet. A korabeli magyar társadalom köztudott módon bővelkedett vagyontalan nemesekben, akik talán a XVIII. század közepére még nem felelték el azokat a katonai tradíciókat, melyeknek nagyapáik vagy dédapáik nemesi kiváltságait köszönhatték. A birodalom hadügyének irányítói néhány gesztussal és kevesebb bizalmatlansággal még jobban kihasználhatták volna a magyar nemességben rejlő lehetőségeket.

⁹⁰ Lásd Lázár 2013. 23. o.

⁹¹ Lásd a melléklet 2. levelét.

⁹² Christopher Duffy idézi a gondolatot a herceg *Mélanges Militaires* című művéből. Duffy 2003. 145. o.

MELLÉKLET

**1. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek.
Éger, 1755. március 25.**

Üdvözli Károlyit ezrede soraiban, egyben finoman sürgeti beérkezését az alakulathoz. Tanácsokat ad útját illetően.

Nagyságos Gróf Úr, Nagyra becsült Bajtárs⁹³ Uram

E hónap 6-án kelt hozzám intézett becses levelét volt szerencsém rendben megkapni és be kell váljam, nagy öröömre szolgál, hogy egy ilyen bajtársat tudhatok magam mellett és hogy Ő Császári Fensége, ami Kegyelmes Asszonyunk is belém oly sok bizalmat kegyeskedett vetni, és csak remélni tudom, hogy módomban áll mindezt viszonzni; így az egész világnak az első adandó alkalommal meg fogom mutatni hódolatteljes alattvalói alázatosságomat és tiszteletemet Excellenciás Papája [sic!]⁹⁴ irányába és nem kevésbé igaz és legőszintébb barátságomat Uraságod felé. Az engedély⁹⁵ meghosszabbítása ügyében nem szükséges sehova sem fordulni, én magam bátorkodom ezt Vezénylő Tábournok Excellenciájának⁹⁶ jelezni, hogy kegyed érkezése hamarosan megtörténik, egyébként legyen szabadnom kérnem kegyed megérkezését minél hamarabbra tenni, mivel amint az idő engedi gyakorlatozni megyünk.

A szállással kapcsolatban itt nem tudok semmi különöst intézni. Hogy mivel Legbecsebb Bajtárs Uram megérkezésénél a lovakat takarmánnyal kéne ellátni, megbíztam unokatestvéretem, Szent-Ivány főhadnagyot,⁹⁷ hogy szénáról és zabról gondoskodjon. Ha Kegeyed valamennyi élelmiszert és bort akar idehozni, akkor vegye számításba, hogy ne Prágán keresztül küldje és amennyiben lehet az osztrák határt ne lépje át, mert a vám összege igen sokra rúghat.

Őszinte nagyrabecsüléssel maradok:

Nagyságod aláztatós szolgája

L[adislaus] v[on] Szent-Ivány ezredes⁹⁸

⁹³ A korabeli terminológiában a rangban azonos tisztek, bajtársnak, Kameradnak szólították egymást, amit a korabeli magyar katonai nyelv a pajtás kifejezéssel adott vissza (lásd a magyar nyelvű leveleket), a fordításban azonban inkább a modernebb, bajtárs kifejezést használom.

⁹⁴ „... gegen Ihro Excellenz Herrn Papa”, vagyis Károlyi Ferenc gróf lovassági tábornok.

⁹⁵ Valószínűleg haditanácsi szabadságengedélyről van szó.

⁹⁶ A csehországi csapatok főparancsnoka ekkor gróf Maximilian Ulysses Browne, tábornagy, prágai főhadparancsnok volt.

⁹⁷ Szent-Ivány László nyugalmazott századosként hunyt el 1769-ben.

⁹⁸ Német nyelvű, saját kezű levél. Fordította a közreadó. MNL OL Károlyi család fõti levéltára, P 398. 70 713. fol.

**2. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Ferenc lovassági tábornoknak.
Éger, 1755. május 16.**

Hódoló levelében megköszöni a bizalmat a tábornok fiának ezredesi kinevezése alkalmával.

Excellenciás Uram
Nagyságos Gróf Úr
Leghatalmasabb Lovassági Tábornok Úr

Excellenciás Uram nagybecsű sajátkezű levelét nekem Fiaura, az én Bajtárs Uram érkezésekor ő maga kezembe adta. Legalázatosabban köszönöm a bizalmat, melyet Excellenciád személyembe vetett és különösen nagy megtiszteltetés, hogy engem, aki a háború iskolájában oly sok tapasztalatot szerzett, oly nagyra tart, hogy Fiaurával valamit ezekből megosztani tudhatok. Én és az egész ezred örvendezik, hogy egy olyan óbesztert kaphatunk, aki már fiatal éveiben is képességeit és tapasztalatát illetően felülmúl egy ezredest és ami minket reménnyel tölt el, hogy Fiaurát egy nap a legnagyobb hősök és a legeszebb generálisok között láthatjuk.

Ezzel magamat további kegyelembe ajánlom és a legalázatosabb tisztelettel maradok: Excellenciádnak legalázatosabb szolgálója
L[adislaus] v[on] Szent-Ivány ezredes⁹⁹

**3. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek.
Németlipcse, 1756. február 24.**

Beszámol betegségéről és közli, hogy amint jobban lesz, útnak indul ezredéhez.

Méltóságos Graff Oberster
Draga Kedves Jo Pajtas Úr

Minek utána én az utamon Cseh ország felé Turocz varmegyiben anginara annyira meg betegedtem volna, hogy tovább nem mehettem, hanem Battyom curealis segitsigivel Tatra¹⁰⁰ alatt Lipto varmegyiben vissza hozattattam, a holot majt hogy nem halva vissza hoztag, a holott most is Festetits Regimentinek¹⁰¹ egy Chirurgus keze alatt vagyok, a veszedelemből ugyan mar ki gazoltam, de még ágyomat kel öröznem.

Ha Generalis Berzovitz¹⁰² arra az hire, hogy veszedelmesen beteg vagyok utanam nem gyűt volna, talam eddig el is temeteg volna mert olan ember se volt, a mely legkisebben seghithet volna én rajtam. Ara valo nezve kérem pajtas uramat mind Belicumnak,¹⁰³

⁹⁹ Német nyelvű tisztaát. MNL OL P 398. 70 712. fol.

¹⁰⁰ Tátra.

¹⁰¹ Festetich József huszárezrede, később 3. számú cs. kir. huszárezed.

¹⁰² Sógora, Berzevicz Miklós nyugalmazott tábornok.

¹⁰³ Udvari Haditanács.

mind comandirozo generalisnak Ő Excellentiának,¹⁰⁴ mind pedig Generalis Urunknak¹⁰⁵ történt betegségemet meg jelenteni, én mihind jobban leszek, és hogy tsak meg indulhatok, azonnal Regiment fele megindulni el nem mulathatom, adig pedig recomandalom a jo rend tartast, és jo harmoniat.

Evel miden magamot Pajtas Úr gratiajaba recomandalnám maradok.

Groff Obester draga Pajtas Urnak.

Lipto varmegyiben

Az Oberst Vachtmeisternek¹⁰⁶ complementumot tülem.

Alázatos Szolgája

Sz[ent] Iványi Oberster¹⁰⁷

4. Szent-Ivány László ezredes levele Károlyi Ferenc lovassági tábornokhoz. Éger, 1756. május 23.

Beszámol az ifjú Károlyi gróffal együtt tett szászországi és bayreuthi útjáról. Kéri a költségek fedezését.

Nagy Méltóságú Groff Lovasságnak Generálisa, Nekem kiváltképpen való Nagy Jó M[éltó]s[á]gos Uram!

Alázatosan Excellentiádnak udvartanom kívántam, hogy iffiu Gróff Pajtas Urammal Lipsiai¹⁰⁸ utat szerencsésen véghez vittük holott, mind Felséges Király Udvaránál,¹⁰⁹ mind pedig a Ministereknél különös becsülettel fogadtattunk maga Felséges Királyné¹¹⁰ Felséges Asszonyunktul nyert Pajtas Uram kardgyát kezében vette és s megnézte; ámbár ugyan ezen utazásnak költségünkben került, de Excellentiádnak kegyességében olly erőss bizodalmam vagyom hogy aztat helytelennek itilni nem fogja annyival is inkább mivel Pajtas Uramat annyira meg különböztették, hogy Dresdába az Udvarhoz hívták; Holnap ismét szándékozunk az Bayreuthi Herczeg udvarába indulni, hogy ottanis Pajtas Uram nagyobb esmertségben jöhessen, s hogy ha e nyáron talált volna maradni, tehát máss Római Birodalombéli Udvarokat is meg jártunk volna, de mivel Excellentiád kegyes rendelése szerint Pajtas Uramnak Prágába kelletik mennie, az hová csak utazása is eleendő költségben fog kerülni, tehát a többinek hátra kelletik maradni, de ugyis a helyett többet fog Groff Brouné¹¹¹ ő Excellentiájátul az Hadi-állapotban tanulni, mellyben is kétségem éppen semmi nincsen mert naprul napra magaviselésébül bizonyosan által latom, hogy az iffiu Grofok között párja nincsen. E mellett kivantam Excellentiádnak alázato-

¹⁰⁴ Brown tábornagynak.

¹⁰⁵ Esterházy József vezérőrnagynak.

¹⁰⁶ Vagyis az őrnagynak.

¹⁰⁷ MNL MOL P 398. 70 715. fol.

¹⁰⁸ Ma Lipcse, Németország.

¹⁰⁹ II. Frigyes Ágost szász választófejedelem, III. Ágostként lengyel király.

¹¹⁰ A király és választófejedelem hitvese, Habsburg Mária Jozefa.

¹¹¹ Maximilian Ulysses Browne gróf, tábornagy, a csehországi cs. kir. erők parancsnoka, prágai főhadparancsnok.

san eleiben terjesztem, hogy ámbár mind eddig Excellentiád Attyai kegyességével megelégedet s Prágában úgy fog igyekezni gazdálkodni hogy azzal ki jöjjön, de ha valami reménytelen történet rajta még esnék csak ugyan Excellentiád kegyességéhez fog folya-
modni. Kéretik azonban olly dispositiót tétetni, hogy a pénzt mindenkor annak rendes idejében vehetné, hogy a pénznek ki maradásával, ne kintelenítettnek mind Excellentiád, mind maga becsülletinek meg sértődésével adósságot csinálni; a pénznek letételében pedig jobb modot nem látok, hanem hogy Excellentiád Nagy-Váradon a Battaliónnál¹¹² Obrist Lieutenant Weiß Uramnál tétetné le, ki is osztán a Bécsi Ágenshez asszignálna. Ezzel Excellentiád vélem sokszor tapasztaltatott kegyességében ajánlott maradok.

Excellentiádnak

Alázatos szolgálója

L[adislaus] v[on] Szent Ivany Oberst¹¹³

5. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek. Éger, 1756. június 11.

Több kisebb ügyben kéri segítségét, és gratulál névnapja alkalmából.

Méltóságos Graff Oberster

Draga Kedves Pajtás Úr

Pajtás Uram hozám sine dato nekem mindenkor kedves levelét ilendü becsület-
tel vettem, és különösen örvendek azon, hogy Pajtás Uramot oly favorával excipiálta¹¹⁴
Ő Excellentiája, hogy Fő Commissariatus¹¹⁵ Uram sokat beszél.

Az semi újság, régen tudva valo dolog, én tsak az tselekszem a mi lehet, ha háborunk
lész, meg fogjunk látni a nagy elonimi¹¹⁶ anak véget, mi hasznot hoz hoza magával, ha
az emberink mezétlen¹¹⁷ fognak járni.¹¹⁸ Én adtam Eleuternek¹¹⁹ petsét nyomoknak valo
czimereket a melyet kértem mentül hamaréb meg tsináltani és ha lehetséges dolog volna,
avval az Furriral,¹²⁰ a mely ottan Prágán vagon által küldeni, az Győruémnek¹²¹ ki ját-
szását hasonlatosképpen kérem bizodalomal.

¹¹² Az ezred Magyarországon állomásozó harmadik zászlóalja.

¹¹³ Magyar nyelvű tisztázat. MNL MOL P 398. 70 716 fol.

¹¹⁴ Oly favorával excipiálta: kegyből felmentette, valószínűleg a mustrán való részvétel alól.

¹¹⁵ Főhadbiztos.

¹¹⁶ Előnye.

¹¹⁷ Meztelen.

¹¹⁸ Más forrásokból tudjuk, hogy az előző évi mustrák során a szemlélő hadbiztos súlyos kifogásokkal illette az Esterházy-gyalogezred gazdálkodását. Az egyik fő kritika a legénység és a tisztikar túlságosan pom-pázatos és drága egyenruhája volt. Lásd *Lázár* 2018. 314. o.

¹¹⁹ Bizonytalan olvasat, valószínűleg személynév.

¹²⁰ Fourier, Furrir: számvevő altiszt, de segédnek, titkárnak is alkalmazták.

¹²¹ Valószínűleg aranygyűrűkről van szó, aminek a „kijátszása”, talán áruba bocsátás, esetleg beolvasztása lehet. Elképzelhető, hogy Szent-Ivány eljegyzési gyűrűt kívánt készíttetni régi arany ékszereinek beolvasztásával és erre kérte a Prágában tartózkodó Károlyit.

És mivel hogy Pajtás Úr neve napja érkezek, azért én igaz szíveimet röviden ki akarván terjesztenem, tsak azt kívánom a mely legjobb a világon, és minden boldogságot, hogy engemet maga hév szolgáját gratiájában tarthasson és rólam el ne felejtse, a mi mind recomendálom magamat, maradok.

Méltóságos Pajtás Urnak
Igaz kötöles hév szolgája
Szent Ivány Oberster

[Alul:]

Az Eleuteret kérdeztem, hogy ha nem akarja az ide való borat magára részeltetni. Itten *nincs semmi újság, onnan várjuk*¹²² szívesen.¹²³

**6. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek.
Éger, 1756. június 29.**

Beszámol tervezett karlsbadi útjáról, kéri diszkrétebb eljárását házassági szándékát illetően.

Méltóságos Graff Oberster
Draga Nagy Jo Uram és Pajtásom.

Hozzam botsátatot Pajtás Uram válaszoló levelét grátiául vettem, mert éjszen abban persuasióban¹²⁴ voltam, hogy Pajtás Uram az Excellentiák közd lévén olyan bagateráknak¹²⁵ mind mink itten vagyunk elfelejtkezett, az gyüreim ki játszásával Pajtás Uram éppen ne alkalmatlankodjam magának, ha nem lehet cum comoditate¹²⁶ véghez venni, nekünk itten elég ujsagaék vannak, mert Éger hazugsagnak a fészke, az ért semit sem tartok felülek, én mai napon Carlsbadba megyek, a holot igen sok uraság együt vagyon, csak tegnap amit jöttem, mert hogy halottam, hogy G[ene]ralis Grof Vidt¹²⁷ ottan legyen, oda mentem volt udvarlására, de már nem találta, mostanában Fő Comissariathoz Lutter Uramhoz kel mennem, pro conservanda harmonia.¹²⁸

Kérem Pajtás Uramat ne terhelteesség Comandirozo Generális Uramtul Ő Excellentiátul sub manu se is vitatni, hogy ha lehet é reminségem Magyar Országba nyuló menetelemhez szabadságra se recomendálom kérem is hogy ne tegyen ugy publice amit itten Generálisnál meg esett, hon mit egész városban publicumra jött, hogy házasodni akarok

¹²² Kurzivált szöveget németül írta a szerző: „nichts neues, von dorten erwarthe mit”.

¹²³ Magyar nyelvű, saját kezű levél. MNL MOL P 398. 70 717. fol.

¹²⁴ Meggyőződésben.

¹²⁵ Apróságok.

¹²⁶ Cum commoditate: kényelmesen, egyszerűen.

¹²⁷ Valószínűleg gróf Friedrich Georg Heinrich zu Wied-Runkel (1712–1779) vezérőrnagy, később tábornagy.

¹²⁸ A békekészség megőrzése érdekében.

menni, mert egy mást titkáénkat nem jó elárulni.¹²⁹ Nekem az Fő comissarius Uram is már olyanokát beszélt volna mintha mindenrűl tudna, hoza tevén¹³⁰ hogy már nyugodolomba akarok menni, olyanok nagy gátlást mind kettűnknek tehetnek, secretum debet manore secretum,¹³¹ mar sok rosz eset olyanukbul, követem alázatosan, hogy oly sincere¹³² írok, de az igaz szérem Pajtás Uramhoz másként nem enged, és hogy igazat írok consequentia docebit.¹³³

Ezek után további grátiajába ajánlom magamot, maradok a mind voltam.

Méltóságos Groff Pajtás Urnak

Alázatos hév szolgálja:

Szent Ivány

Oberster

P.s: Kirém alázatosan Méltoztasság ottan Montag vagy más által az Versatz Amtbűl¹³⁴ vagy másunit a holot jó alkalmatosság elő adná magát, 12 pár kist, de vidtanak, tsak nyele ezűst legyen és 12 kanálat ezűstet vettetni, az pénzt Montag Úr mindgyárt meg fizetessék, de jó ezűstbul, tudniillik 13 próbás legyen.

Idest:¹³⁵

12 par silberne messer schalen

12 löfel dto¹³⁶ von 13 probisten Silbers.¹³⁷

7. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek. Éger, 1756. július 6.

Panaszkodik, hogy nem érdeklődik ezrede iránt és elvárja mihamarabbi beérkezését, illetve pecsétnyomójának mielőbbi prágai elkészíttetését. Egy asszonyt el akar ítéltetni tiltott toborzás miatt.

Meltosagos Groff Oberster

Draga kedves Nagy Jó Úr Pajtásom

Pajtás Uram hozzám botsátatott nekem mindenkor kedves levelet ez mult pénteken vettem, hogy oly sok contestatiokat¹³⁸ Pajtás Uram benne teszen, arra irdemes nem vagyok mert magam magamat jól esmerem, hogy olyan supositiumban¹³⁹ voltam, mind ha Pajtás

¹²⁹ Szent-Ivány László 1756 októberében eljegyezte stáncsicsi és gradecezi Horváth Borbálát, de az eskűvőt megghiúsította a lobositzai csatatéren bekövetkezett hősi halála.

¹³⁰ Hoza tevén: értsd hozzátévén.

¹³¹ „A titok maradjon titok.”

¹³² Őszintén.

¹³³ A következmény fogja megmutatni, eldönteni.

¹³⁴ Versatzamt: zálogház.

¹³⁵ Azaz.

¹³⁶ Szintén.

¹³⁷ Saját kezű. MNL MOL P 398. 70 718. fol.

¹³⁸ Kérés, könyörgés.

¹³⁹ Helyesen: suppositum – előzetes feltételezés.

Uram Egerül el felejtkezet volna, azt meg vallom mert sokáéig semi levelet nem vehettem, másként ha ugysis eset volna, nem volna tsuda Prágán, mert a vizéták,¹⁴⁰ sokszor akadályt tesznek írásban. Pajtás Uram panaszkodik az kék szürkire, hogy lábára beteg, de ittenis mostis panaszodnak az Sarampog Exertitum¹⁴¹ piatz melet, hogy üket által ugorta és lábával megverte. Hogy Pajtás Uram Prágád megunta, tsak el hészem, én is igazan irhatom, hogy jobban szeretném, ha velünk itten volna, tegnap itten volt a hiv Pajtásunk Peroni és Mitrosky¹⁴² ebéden, de azután mindgyárt el menteg, más ujsággal innét nem szolgálhatok, hanem hogy minap egy asszonyt Tahauban¹⁴³ meg fogattatott a mely embereinket verbovált,¹⁴⁴ mostanában inquisitiót tartattom iránta, azért Méltoztasság Pajtás Uram Comandirozo G[ener]jalis Urtól Ő Excellentiátul tsak amugy discursive¹⁴⁵ ki tudni, hogy ha minden bizonynal ki sül rajta, hogy embereket verbovált lehető itten exequáltani,¹⁴⁶ Az asszony Bereito¹⁴⁷ tartománybul való, a melyrul Pajtás Uram tudosétatot¹⁴⁸ mentül hamarabb elvárom, Nekünk Comedianto¹⁴⁹ is vagyon itten, tegnap legelsű volt, alles in gebundener Sprache,¹⁵⁰ már az az Comediasni¹⁵¹ két esztendő elűt itten volt.

Kérem Pajtás Uramat alázatossan ne terhelteesség D[omi]nus Eleuterusnak meg mondaní, hogy az petsét nyomonak való kő, akar szegletes, akar ovalis legyen, tsak szépen metszetesse ki, mert akinek tartozando, annak tsak hét szegeletű büves köve vagyon, az gondoltam, mind Szarvasnál, Oberleuitnant¹⁵² Ros Transportumnak eleibe megyen Minszki Capitányal. Evvel további gratiajába magamat ajánlván maradok.

Nagyságos Graff Oberster
Drága Jo Úr Pajtásom

Alázatos igaz Szolgája
Sz[ent]iványi Oberster
[Alul:]

Az Petsét nyomot mentül hamarébb elvárnám ezüsttel együtt, ha lehetséges volna. Tsak ne legyen olyan nagy mind az enyim de sokkal kisebb [se].¹⁵³

¹⁴⁰ Vizitek, látogatások. Valószínűleg Szent-Ivány arra gondol, hogy az élénk prágai társasági élet akadályozza az ifjú grófot az írásban.

¹⁴¹ Talán egy sorompót ugratott át a lóval.

¹⁴² Alighanem Joseph Mitrovszky grófról (1733–1808) van szó, aki altábornagyként fejezte be pályáját.

¹⁴³ Tachau, ma Tachov, Csehország.

¹⁴⁴ Valószínűleg a poroszok számára folytatott toborzást, dezertálásra csábítva a császári katonákat.

¹⁴⁵ Társalgás közben kipuhatolni.

¹⁴⁶ Eljárni az ügyben, elítélni.

¹⁴⁷ Nem tudtam azonosítani a szóban forgó tartományt.

¹⁴⁸ Tudósított. Sajnos nem derül ki a szövegből, hogy miről.

¹⁴⁹ Komédiások, vándorszínészek.

¹⁵⁰ Kötött beszéd, azaz verses előadás.

¹⁵¹ Talán komédiásnő, színésznő.

¹⁵² Főhadnagy.

¹⁵³ Saját kezű. MNL MOL P 398. 70 719. fol.

**8. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek.
Reichelsdorf,¹⁵⁴ 1756, július 8.**

Tájékoztatja a németországi hírekről a porosz mozgósításról és hogy vízkúrát szándékozik venni.

Meltosagos Groff Oberster
Draga kedves Jo Úr Pajtasom

Minimū ujsagot Szomszédsgbul vettem iten de verbo ad verbum¹⁵⁵ le irom.

Ich habe nicht ermangeln wollen zu berichten, daß der Preisische Unit¹⁵⁶ so in Wonsidel¹⁵⁷ gestanden ist, vorgestern im presento ordre von Kron Printzen mit villen anderen Officirs besitse bis in Sweitz und Graubinden von dem nemlichen Regiment al dorten stehenden bekommen habe, das nach empfang dieses, also gleich mit allen unter seinem Comando stehenden Unter Offiziers sollte sich zum Regiment begeben, gestern also in das früh um 2 Uhr hat eher eine Stafette nach Regensburg an seine Commandirte nebst anderen brieften abgeschiket, selber aber heute um 11. Vormittag mit sak und pak abgereiset. Ihr hat einem Brief gezeiget, alwo gestanden ist daß die Regiment hätten bekommen eine Ordre zu Marchiren, und das Regiment bey nachen der jenige stehet, nemlich Wirtenberg, in 4 Tagen von Berlin aufmarchiren solte, sechs grose feld einrichtung machen, die Proviand [Wagnen]¹⁵⁸ zusammen jagen. und dieses ales seit 10 tägen hat dem anfang genomme, der brieften ihm ist datirt dem 28 Juni von Berlin.

Már az Urak itiljenek a felül, a mit tetszik, az én levelem tegnapi napon datáltatott, Én mai napon az savanyu víz curat keszdettem és tavalyi residentiába vagyok, de tsak 14 napig vizet innya fogok. Evvel recomendalom Pajtas úr Gratiajába maradok.

Méltóságos Gróff Pajtas Úr[na]k

Alázatos Szolgája
Sz[ent]iványi Oberster¹⁵⁹

**9. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek.
Reichelsdorf, 1756. július 15.**

Nem vizsgálódhat a tiltott toborzás ügyében, hiányolja a menetparancsot az összpontosítás miatt, és tudatja a legújabb híreket a porosz mozgósításról.

Méltóságos Gróf Oberster

¹⁵⁴ Éger melletti település Csehországban. Mai neve nem azonosítható.

¹⁵⁵ Szóról szóra.

¹⁵⁶ Porosz egység: csapattest. Bizonytalan olvasatú szó.

¹⁵⁷ Ma Wonsidel, Frankföldi város, Németország.

¹⁵⁸ Bizonytalan olvasatú szó.

¹⁵⁹ Saját kezű. MNL MOL P 398. 70 719. fol.

Drága jó Úr Pajtásom

De dato d[ie] 12 hujus egyszersmént tegnapi napon részteltem, a mi illeti azt az asszonyt, mivelthogy terhes nem examinálhattam¹⁶⁰ tovább, azért mar 11 hujus, General Commandonak jelentettem azért onnit parancsolatot elvárom, tegnapi postával quartiermeister¹⁶¹ levelet vettem, a melyben írják, hogy Magyar Regimenteknek Marsch orderlje¹⁶² megvolna, tudakozom, hogy bennünket ki hattak, a holot méng legtovább vagyunk.¹⁶³

Ujságot irhatok, hat prusszus Regimentre Saxsonián által Marschrouát¹⁶⁴ tsináltak, ha meg tudom mikor pasirosni¹⁶⁵ fogjuk, talam oda megyek őket meg latni, ezek heove¹⁶⁶ mennek:

Major Urammal nem hészem hogy Pajtás Uram fog szembe utatni, mire be hivattak meriost¹⁶⁷ ott vagyok.

Az bor iránt, ha Ő Excellentia gratiojából, valamely számomra érkezne, kérem maternának semmit sem mondani felüle, hanem inkább tagadni – és ha Collinál¹⁶⁸ találak campirozni,¹⁶⁹ tsak ottan valohol ho helyütt, méltóztasság le tettetni és Prágára be nem vittetni mert itten ugyis semi szükségem nintsen rá, az csütenek¹⁷⁰ meg szerszességét¹⁷¹ továbbis vizseg, az hú további gratiájába ajánlom magamat, maradok,

Nagyságos Groff Pajtás Úr
Alázatos szolgája
Sz[ent]iványi Oberster

[Alul:]

H[err] Weiss hauptwachtmeister Strasburgba ment¹⁷²

¹⁶⁰ Vizsgálhattam.

¹⁶¹ Szállásmester, ekkor még a menetekért és táborozásokért felelős beosztás.

¹⁶² Menetparancs.

¹⁶³ Vagyis az összpontosítás helyétől a legtávolabb.

¹⁶⁴ Menettervet csináltak.

¹⁶⁵ Áthaladni, itt esetleg csak mozogni, menetelni.

¹⁶⁶ Bizonytalan olvasatú szó, valószínűleg *hova*.

¹⁶⁷ Bizonytalan olvasatú szó, valószínűleg *máris*.

¹⁶⁸ Kolin, Prága mellett. Hadgyakorlatok, csapatösszevonások színhelye.

¹⁶⁹ Táborozni.

¹⁷⁰ Csütörtökön.

¹⁷¹ Bizonytalan olvasatú szó.

¹⁷² Saját kezű. MNL MOL P 398. 70 720. fol.

**10. Szent-Ivány László ezredes levele gróf Károlyi Antal ezredesnek.
Éger, 1756. július 22.**

Kéri tájékoztatását, diszkréciót ígérve, és közli, hogy még nem akar visszavonulni az aktív szolgálattól.

Méltóságos Graff Oberster
Draga Nagy Jo Úr Pajtasom

Pajtas Ur levelét de 18 hujus kedvessen vettem. Az Bellicumtul valo rescriptumot,¹⁷³ hamaréb hogy sem Ő Excellentiatúl Marek fertih¹⁷⁴ vettem, hogy Bétsben elegendű confusio¹⁷⁵ legyen, könyű elhészetni, mert ez olyan non putaram¹⁷⁶ ki sült a melyet senki sem vélte volna, a mi ujságaink itton voltanak, azokat Ő Excellentianak megirtam, de kérem tudositson engemet pajtas Uram hogy az irasomat felvette, tudom meg haragudodt, hogy mertem írnya, azonis kérem kötölesen, hogy hogy ha olyas valami ujsag volna, énnekem igazun meg írnya, mert ha titoknak kel lenni atenalom¹⁷⁷ betsületemre, hogy Senki sem tudgya meg túlem, csok pro mei directione¹⁷⁸ örömes tudnam, mert tsak nyakra főre Marektúl¹⁷⁹ félek, az szegény Tcheknek,¹⁸⁰ semijek sintsen, magam is sokal hijava vagyok a mi az haza menetelemet illeti, ambar akarnak engemet küldeni mostani circumstanciakra¹⁸¹ nézve, el nem mennik, mert bannam ha valami azonnal meg essék és én nem volnék jelen, ezeket továbbra hagyjuk.

Az Neiberg¹⁸² commandojatul az Úr Isten oltalmazom bennünket, mert ő tesztnak¹⁸³ se sőt embernek semi confidentia¹⁸⁴ nintsen hozza, elég volna mindent elvesztéséhez, hogy Ő commandirozna, de Draun¹⁸⁵ alat tsak teljes bizodalomban vagyok, hogy meg nyerrünk az Victoriat, ha arra jün a dolog, Hertszeg Ventsel¹⁸⁶ felül isten olyan hérek voltak, hogy az Feldmarchalsagot be tette volna magának. Pecset nyomoiat alazatosan köszönem, az boraim irant pedig tetzése szerént való dispositiora hagyom. Az ujsagokrul valo tudakozast, és nekem jelentést ujonra instalok, nagy Obligatioval is aztat veszem. Evel élek halok is.

Méltóságos Groff Pajtas Úr
Alázatos Szolgája
Szent-Ivány Oberster¹⁸⁷

¹⁷³ Utasítás, rendelet.

¹⁷⁴ Kézhez kaptam.

¹⁷⁵ Zúrzavar.

¹⁷⁶ Helyesen: non putarem – nem kívánatos esemény.

¹⁷⁷ Megtartom.

¹⁷⁸ Pro mei directione: tájékoztatásomra.

¹⁷⁹ Rekvirálás, kényszerbeszerzés.

¹⁸⁰ Cseheknek.

¹⁸¹ Körülményekre.

¹⁸² Wilhelm Reinhard Neipperg gróf, tábornagy (1684–1774).

¹⁸³ Tisztnek, azaz katonának, parancsnoknak.

¹⁸⁴ Bizalom.

¹⁸⁵ Gróf Leopold Joseph von Daun tábornagy (1705–1766).

¹⁸⁶ Talán II. Frigyes porosz királyra utal valamilyen gúnynéven. A következő mondat valószínűleg arra utal, hogy Frigyes személyesen vezeti majd hadait.

¹⁸⁷ Saját kezű. MNL MOL P 398. 70 714. fol.

Szent-Ivány László portréja¹⁸⁸

BIBLIOGRÁFIA

- Alexich* 1891. *Alexich, Hauptmann*: Die freiwilligen Aufgebote aus den Ländern der ungarischen Krone 1741 und 1742. In: *Mitteilungen des k.u.k. Kriegs-Archivs* 5. Neue Folge, 1891. II. Bd. 109–208. o.
- Berzeviczy* 1899. *Berzeviczy Eged*: Kelengye a mult századból. *Magyar Történelmi Társ.* 22. (1899) 704–711. o.
- Die Kriege Friedrichs des Großen... 1901 Die Kriege Friedrichs des Großen Der Siebenjährige Krieg. 1756–1763. Hrsg. vom Großen Generalstabe. I. Bd. Berlin, 1901.
- Duffy* 2003. *Duffy, Christopher*: Sieben Jahre Krieg (1756–1763). Die Armee Maria Theresias. Wien, 2003.
- Éble* 1897. *Éble Gábor*: Törvényhozás az insurrectióról 1741-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 10. (1897) 160–224. o.
- Esterházy* 1747. *Esterházy József*: Regulament und unumänderlich-gebräuchliche Observations Puncten... Gavi, 1747.

¹⁸⁸ Forrás: Slovenská Národná Galéria, letöltve a www.webumenia.sk (A letöltés időpontja: 2019. október 23.)

- Finke* 1896. *Finke, Edmund*: Geschichte des k. u. k. ungarischen Infanterie-Regimentes Nr. 37. Bd. I–II. Wien, 1896.
- Horánszky* 1940. *Horánszky Pál*: A lipószentiváni Szent Iván család leszármazása. Budapest, 1940. (5. tábla.)
- Kiss* 1825. *Kiss Károly*: A' 37-ik Magyar Gyalog Császári Királyi Ezered Története. *Tudományos Gyűjtemény*, I. (1825) 26. o.
- Lázár* 2013. *Lázár Balázs*: Krajovai és topolyai báró Kray Pál tábornok katonai pályája. Budapest, 2013.
- Lázár* 2018. *Lázár Balázs*: Szolgálati panasz 1755-ből In: Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémi László tiszteletére. Szerk. *Kincses Katalin Mária*. Budapest, 2018. 314–317. o.
- Nagy-L.* 2013. *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg 1765–1815. Szervezettörténet és létszámviszonyok. Pápa, 2013.
- Nagy-L.* 2017. *Nagy-L. István*: A 34. gyalogezred törzstisztjei az első koalíciós háborúban. *Turul*, 90. (2017) 1. sz. 34–40. o.
- Nagy-L.* 2019. *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg magyar tábornokainak kutatásáról (1787–1815). *Századok*, 153. (2019) 1. sz. 179–209. o.
- Österreichischer Erbfolge Krieg... Der Österreichische Erbfolgekrieg 1740–1748. Nach den Feld-Acten und anderen authentischen Quellen bearbeitet in der kriegsgeschichtlichen Abteilung des K. u. K. Kriegs-Archivs, 9 Bände. Wien, 1896–1914.
- Réfi* 2014. *Réfi Attila*: A császári-királyi huszárezredek törzstisztikara a francia forradalmi és napóleoni háborúk időszakában 1792–1815. Budapest–Sárvár, 2014.
- Ságvári* 2013. *Ságvári György*: Karrier-rajzok a XVIII. századból. *Hadtörténelmi Közlemények*, 126. (2013) 23–72. o.
- Szluha* 2010. *Szluha Márton*: Liptó vármegye nemes családjai, Budapest, 2010.
- Treuenfest* 1882. *Treuenfest, Gustav Amon von*: Geschichte des k.k. Infanterie-Regimentes Nr. 18. Constantin Grossfürst von Russland. Wien, 1882.
- Veres* 1910. *Veress Endre*: Szent-Ivány László ezredes. *Hadtörténelmi Közlemények*, 11. k. (1910) 601–602. o.
- Wrede* 1898. *Wrede, Alphons Freiherr von*: Geschichte der k. und k. Wehrmacht. I. Bd. Wien, 1898.
- Zachar* 2002. *Zachar József*: A katonai pálya, mint karrierlehetőség a XVIII. századi magyarság előtt. In: Írott és tárgyi emlékeink kutatója. Emlékkönyv Bánkúti Imre 75. születésnapjára. Szerk. *Mészáros Kálmán*. Budapest, 2002. 249–259. o.
- Zachar* 2004. *Zachar József*: Habsburg-uralom, állandó hadsereg és magyarság 1683–1792. Budapest, 2004.

RÖVIDÍTÉSEK

AFA	Alte Feldakten
HKR Prot. Exp.	Wiener Hofkriegsrat. Hauptreihe, Protokolla, Expedit
ML IR	Personenunterlagen, Musterlisten, Infanterie Regiment
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára
P 398.	Károlyi család levéltára, Missiles
P 1844.	Szirmay család levéltára
P 1873. 11/b.	Liptószentiváni Szent-Ivány család levéltára, Szent-Ivány Zoltán cédulakatalógusa
Kart.	Karton
ÖStA KA	Österreichisches Statsarchiv, Kriegsarchiv, Wien
Reg.	Registratur

Balázs Lázár

FROM PARMA TO LOBOSITZ. THE MILITARY CAREER OF COLONEL
LÁSZLÓ SZENT-IVÁNYI

(Summary)

László Szent-Iványi of Liptószentiván (1717–1757) reached the rank of colonel as an infantry officer in the Royal and Imperial Army. We drew up his career based on a biography and the publication of documents related to it. It is likely that he could have reached the rank of a general when he finished his life with his heroic death in Lobositz. His career is not typical from several other different points of view either. He began his career in a German infantry regiment in the beginning of the 1730s, and he reached a high position fighting in several campaign without serious social relations. Colonel Szent-Ivány is a pioneer of the lower-ranking Hungarian noblemen who ran a career in the Habsburg Army from among whom many people derived from the Highlands, and many of them chose the service in the infantry, differently from other Hungarian noblemen who decided to serve in the mounted hussar branch of the military.

The early death of Colonel László Szent-Ivány stopped a very promising carrier of an officer which also carried the possibility of reaching the rank of general. In this period, talented officers could reach a high position, and unlike the earlier decades, it was not only aristocrats (members of the Pálffy or the Batthyány families) could reach positions in the military leadership of the Royal and Imperial Army.

Although his career is interesting in itself from several points of view, via the career of Szent-Ivány we can learn a lot about the general characteristics of the officer's service and military life of the age. It is a special, transitory period when descent and merits both played an important role, but due to the professionalization of the military officer's vocation experienced officers could not be ignored anymore.

Balázs Lázár

VON PARMA BIS LOBOSITZ. DIE SOLDATENLAUFBAHN
VON OBERST LÁSZLÓ SZENT-IVÁNY

(Resümee)

László Szent-Ivány von Liptószentiván (St. Johann in der Liptau) (1717–1757) stieg in der kaiserlich-königlichen Armee als Infanterieoffizier bis zum Rang eines Obersten auf. Die Studie zeichnet seine Laufbahn durch die Veröffentlichung eines Lebenslaufs und einschlägiger Dokumente nach. Vermutlich war auch die Beförderung zum General nicht in unerreichbarer Ferne für ihn, als sein Heldentod bei Lobositz seinem Leben ein Ende bereitete. Seine Laufbahn ist auch aus vielen anderen Aspekten keine typische Laufbahn: Er hatte seine Karriere zu Beginn der 1730er Jahre in einem deutschen Infanterieregiment begonnen und stieg nach den Kämpfen in zahlreichen Feldzügen ohne besondere Verbindungen auf. Oberst Szent-Ivány ist einer der Pioniere der ungarischen mittleren Adeligen, die eine Karriere in der Habsburgerarmee machten. Von diesen unterschieden sich diejenigen, die oberungarischer Herkunft waren, häufig für den Dienst als Infanterieoffizier, wogegen die anderen Ungarn zumeist Husaren werden wollten.

Der frühe Tod von Oberst László Szent-Ivány bereitete einer äußerst viel versprechenden Offizierskarriere ein Ende, die sogar die Möglichkeit der Ernennung zum General in sich trug. In dieser Zeit stand den talentierten Soldaten die Möglichkeit des hohen Aufstiegs bereits offen. Im Gegensatz zu den früheren Jahrzehnten konnten von den ungarischen Offizieren nicht mehr nur die Aristokraten (Mitglieder der Familien Pálffy und Batthyány) in die engere militärische Führung der kaiserlich-königlichen Armee gelangen.

Zwar birgt die Karriere von Szent-Ivány an sich schon viel Interessantes, doch lernen wir über seine Laufbahn auch die allgemeinen Charakteristika des zeitgenössischen Offiziersdienstes und Soldatenlebens besser kennen. Dies war ein eigentümliches Zeitalter des Übergangs, in dem Herkunft und Verdienste gleichermaßen eine Rolle spielten. Doch infolge der zunehmenden Professionalisierung des Offiziersberufs konnte ein erfahrener Offizier nicht mehr umgangen werden.

Balázs Lázár

DE PARME A LOBOSITZ. LA CARRIERE MILITAIRE DU COLONEL
LASZLO SZENT-IVANY

(Résumé)

L'officier d'infanterie László Szent-Ivány (1717–1757) de Liptószentiván a atteint le rang de colonel dans l'armée impériale-royale. Nous avons retracé sa carrière à travers la publication d'une biographie et des documents connexes. Il aurait probablement pu être promu général, s'il n'était pas tombé dans la bataille de Lobositz. Son parcours fut atypique à bien des égards. Il a commencé sa carrière dans un régiment d'infanterie germanique au début des années 1730 et il est monté en grade, sans bénéficier de soutien particulier, après avoir combattu dans une douzaine de campagnes. Le colonel Szent-Ivány est l'un des pionniers des nobles hongrois qui ont fait carrière dans l'armée des Habsbourg.

Ceux qui étaient originaires de la Haute-Hongrie ont souvent choisi de servir comme officier d'infanterie, contrairement aux autres Hongrois qui préféraient la cavalerie légère.

Le décès prématuré du colonel László Szent-Ivány a mis fin à une carrière d'officier fort prometteuse, car il aurait même pu être promu général. À cette époque, la voie était déjà ouverte à l'ascension des talents militaires et contrairement aux décennies précédentes, l'accès au commandement supérieur de l'armée impériale-royale n'était plus réservé aux seuls aristocrates (les Pálffy et les Batthyány).

La carrière fort intéressante de Szent-Ivány nous permet aussi de mieux connaître le service d'officier de l'époque et les caractéristiques générales de la vie militaire. C'était une période de transition particulière dans laquelle l'origine et les mérites avaient leur propre rôle. Néanmoins, le métier d'officier devenait alors de plus en plus professionnel, ce qui exigeait des officiers expérimentés.

Балаж Лазар

ОТ ПАРМЫ ДО ЛОБОЗИЦА. ВОЕННАЯ КАРЬЕРА ПОЛКОВНИКА
ЛАСЛО СЕНТ-ИВАНИ

(Резюме)

Ласло Липтосентивани Сент-Ивани (1717–1757) в звании пехотного офицера дошёл до ранга полковника в императорско-королевской армии. Его карьере мы изобразили в публикации его автобиографией и примекающих к ней документах. По всей вероятности его выдвижение в звании генерала не было для него недоступным, когда его героическая смерть в Лобозице прервала его жизнь. Его карьера не типична также и во многих других отношениях. Он начал свою военную карьеру в немецком пехотном полке в начале 1730-их годов, и без каких-либо особых связей он достиг вершины сражаясь в дюжине военных походов. Полковник Сент-Ивани был одним из пионеров венгерских мелких дворян, которые сделали карьеру в армии Габсбургов, среди которых происходящие из верхневенгерского горного края, в противоречие с другими венграми, стремящихся в гусарство, часто выбрали службу пехотных офицеров.

Ранняя смерть полковника Ласло Сент-Ивани прервала чрезвычайно многообещающую офицерскую карьеру, которая содержала в себе и возможность повышения в звании генерала. В том периоде времени перед военными талантами уже была открыта возможность для продвижения выдвигания вперёд, и в отличие от предыдущих десятилетий из венгерских офицеров уже не только аристократы (Палфи, Баттиани) могли попасть в более узкое военное руководство императорско-королевской армии.

Хотя его карьера сама по себе скрывает в себе много интересного, но через карьеру Сент-Ивани мы можем поближе познакомиться с офицерской службой, общими характеристиками военной жизни того времени. Это своеобразный переходный период эпохи, в котором происхождение и заслуги в одинаковой степени играли важную роль, но со становлением все более профессионального офицерского призвания опытного офицера уже нельзя было обойти.

ÉLET
AZ ARCVONAL
MÖGÖTT

Tanulmányok
Szabó Péter
hadtörténész
tiszteletére

HADTÖRTÉNETI
INTEZET ÉS
MÚZEUM